FRISTADSBYGDEN 2006

GAMMALT OCH NYTT - FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING

Ekås - Kroken av Manfred Flyckt 1893-1956

Fristads Hembygdsförening

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Ordföranden har ordet Ann-Britt Boman 3
De som lämnat oss Ann-Britt Boman, Alf-Rune Sandberg 4
Verksamhetsberättelse 5-6
Konstnärsfamiljen Flyckt Birgit Gustafsson 7-9
Besök i Paradiset Wiviann Bergsten 10-14
Fristads schackklubb Ann-Britt Boman 15-17
Rektorer på Fristads folkhögskola Stig Flyckt 18-20
Fristads folkhögskola IF Tage Alänge 21-22
Lägerskola vid Gränome i Uppland 1966 Ulla Alänge 24-25
Brunnsgubben Bengt Wiktorsson 26
Paul Johnson Elna Hessel 28-29
Dikter av Bengt Wiktorsson 30-31
Asklanda - från bondgårdar till villaområde Ann-Britt Boman 32-38
Carl Th. Berg Birgit Gustafsson och Ann-Britt Boman 39-40
I Birgittas fotspår Birgitta Andersson 42-45
Harry Dahlqvist Stig Flyckt 46-49
Missionshus och missionskyrkor i Fristads kommundel Ann-Britt Boman 50
Ur Sjuhäradsbygdens Jul 1940: "Kungagraven" vid Viskan och en 1000-årig åker 51
Örsbacken under Stommen Vänga Edor Josefsson 52
Galleri Glasverandan 10 år Gerd Jansson 53-54
Oljan utbytt mot träpellets för uppvärmning av Fristads kyrka Stig Flyckt 56-57
Styrelsen 58
Program 59

Sedvanligt Valborgsmässofirande vid Folkhögskolan i Fristad kl. 19.00.
Våreld. Körsång. Vårtal av rektor Leila Pekkala. Efter vårfirandet serverar Röda Korset kaffe i Café Friden. Från kl. 20.00 Valborgsmässokonsert i Missionskyrkan. Välkomna!

Hembygdsföreningen, Röda Korset, Svenska Kyrkan, Fristads Frikyrkoförsamling, Fristads Folkhögskola, Musikskolan i Fristad.

FRISTADSBYGDEN 2006

Redaktionskommitté: Bertil Thulin, Ann-Britt Boman, Inger Ericson, Wiviann Bergsten, Birgit Gustafsson

Utgiven av Fristads Hembygdsförening
Postgiro 73 52 05 - 7
Medlemsavgift: 50 kr för enskild medlem
70 kr för familj
Med detta nummer följer inbetalningskort för medlemsavgiften. Vi hoppas att Du betalar in den så fort Du kan.

Ansvarig utgivare: Ann-Britt Boman
Adress: FRISTADSBYGDEN
Fristads Hembygdsförening
c/o Boman, Spireav 5
513 35 Fristad

e-post: annbritt.boman@telia.com
marita_bornefalk@hotmail.com
leif.eurenius@boras.se

© Fristads Hembygdsförening

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Tidskriften Fristadsbygden har nu utkommit i snart 30 år. Detta är den tjugonionde årgången. Under den här tiden har det skett stora förändringar. Ofta ser vi långt tillbaka, när vi talar om "förr i tiden". Men det kanske är 1900-talet som är intressant och det som skett under vår livstid. Därför vill vi i Fristadsbygden skriva om människor, som vill dela med sig av sina liv. Varje människa är en värld, och den världen försvinner, när en människa går bort.

En förändring som skett är av administrativ art. För snart tusen år sedan kom kristendomen till Sverige. Människor sökte sig samman, byggde en kyrka och bildade en socken. Ordet "socken" är släkt med ordet "söka". Ofta fick socknen namn efter den största byn, där kyrkan byggdes. Namnet på byn kan alltså vara mycket äldre än namnet på socknen, och sockennamnen tillhör därmed vårt äldsta svenska språk. Socknen var ju en administrativ enhet i kyrkans hägn fram till 1862, då vi fick våra kommunallagar, men sockennamnet levde kvar i namnet på församlingen. Nu slås mindre församlingar samman, och då är det svårt att behålla alla sockennamnen. Det är alltså viktigt att vi slår vakt om de gamla namnen, exempel på vårt äldsta språk. Ofta talar de om, hur det såg ut på platsen, när människorna kom dit, t ex Sandhult, där "sand" syftar på jordmånen och "hult" betyder "skog", speciellt lövskog. Sockennamnet betyder mycket för identiteten hos dem som bor där. På ett ordförandemöte i höstas fick vi höra ett föredrag om heraldik och sockenvapen. Fristad har ju redan ett vapen, vita trekanter på grön botten, vilket syftar på de vita tälten på Fristads hed. Det finns gott om exempel på socknar som har tagit fram vapen med symboler för hembygden. Det är säkert ett sätt att stärka samhörighet och identitet.

På annat ställe i tidningen (s.51) finns en artikel från Sjuhäradsbygdens Jul, som handlar om en tusenårig åker ovanför Viskan vid andra sidan Mölarps ö. Den har troligen varit öppen sedan stenåldern, eftersom man funnit och fortfarande kan finna mycket flinta där.
På senare tid växte åkern igen och förbuskades, men nu har den efter idogt arbete börjat brukas igen. Både vid igenläggning av diken och bortplockning av sten har många engagerat sig. Det var tungt att plocka sten en het sommardag! Det är en plats med en uråldrig historia, som nu har fått tillbaka sin funktion i och med att åkern brukas igen. Kanske är det den första i Fristad! Tack till alla som hjälpte till!

Året 2005 har varit präglat av naturkatastrofer. Stormen Gudrun fällde många träd, också över kulturstigen, men det är nu uppröjt. Vi hoppas att år 2006 blir lugnare på det området. Våra trogna medarbetare har lagt ner många arbetstimmar på att hålla stugorna och Mölarps kvarn i ordning och på förberedelser för och genomförande av våra arrangemang, t ex kaffeserveringar, Mölarpsdagen och naturligtvis Lellemarten.
Det är viktigt att kunskaperna överförs till yngre medarbetare, som kan ta över arbetet. Vill Du vara med i arbetet för vår hembygd, så hör av Dig till någon i styrelsen, t ex tel 26 19 21.
Fristads hembygdsförening behöver Dina insatser för att kunna fortsätta med sin verksamhet för bygdens bästa!

Ann-Britt Boman
ordförande

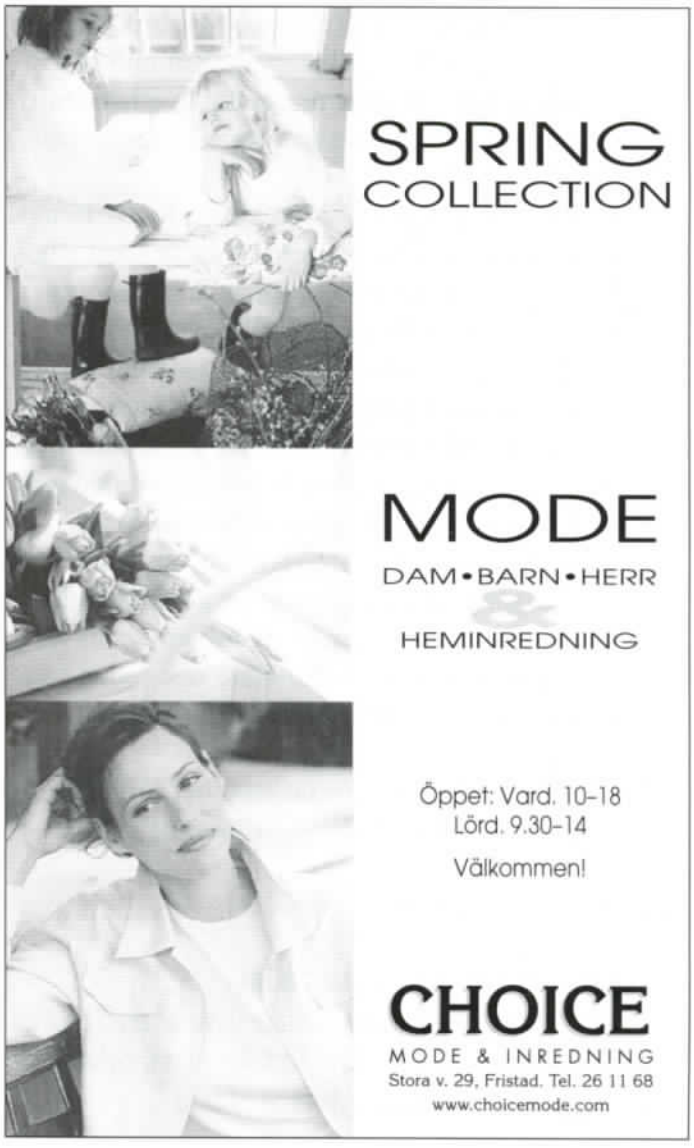

DE SOM LÄMNAT OSS

Sedan förra numret av Fristadsbygden kom ut, har flera medlemmar av vår förening lämnat oss. Några har haft uppgifter i styrelse eller kommittéer eller på annat sätt arbetat aktivt i Fristads hembygdsförening.

I juni strax före midsommar lämnade oss **Helge Ericson**. Han började sin livsgärning på Spetsfabrikens Elverk i Gingri och kom sedan att förestå Fristadbostäder. Till yrket var han elektriker, och det var med sin speciella kunskap som han gjorde Fristads hembygdsförening många tjänster. Han tillhörde kvarnkommittén och kunde då bidra till kvarnens renovering och underhåll. Han var även politiskt verksam och mångårig medlem och drivande kraft i MHF.
I början av juli lämnade oss **Greta Rydfalk**. Hon var med i kaffekommittén och har alltid ställt upp i olika sammanhang, när det behövdes. Hon har också varit kommunalt verksam och haft en stor roll att fylla på Påtorp, där hon varit bosatt. I flera år kämpade hon mot den sjukdom som så småningom tog överhanden. Liksom de övriga som lämnat oss, var hon en välkänd Fristadsbo.
Just när vi gått in i år 2006 lämnade oss **Bengt Lundgren**. Han har under många år varit engagerad och arbetat aktivt i Fristads hembygdsförening, speciellt när det gällde Mölarps kvarn. Under många år var han medlem av kvarnkommittén och under några år även styrelseledamot. Han var en drivande kraft både när det gällde ombyggnaden av kvarndammen och tillkomsten av kvarnhjulet i Mölarps kvarn. Med sin stora praktiska kunskap var han en stor tillgång, och han kunde ge goda råd, när det gällde att lösa praktiska problem. Han var verksam först som lanthandlare och sedan som föreståndare för en bensinstation i Fristad.

Vi minns alla med stor tacksamhet för deras insatser i Fristads hembygdsförening.

Ann-Britt Boman

Sture Bergsten (1930-2006)
En välkänd Fristadprofil har lämnat oss. Sture Bergsten, som var aktiv in i det sista, orkade inte längre när krafterna tog slut.

Det är många som kommit i kontakt med Sture. Som lärare i Fristad under mer än 40 år, som scoutledare, som aktiv i arbetet runt "Musik i Fristad". Han var också verksam i Fristads Naturskyddsförening. Där blev Mölarps kvarn en naturlig samlingsplats för föreningen tillsammans med Fristads hembygdsförening. Sture som god tecknare såg till att teckningar, affischer mm framställdes. Av teckningarna blev det vykort på kvarnen, hembygdsstugor, silvertistel och strömstare.

Det var 1968 jag träffade Sture första gången. Vi skulle bli kolleger på högstadiet i mer än 25 år. Tidigt märkte jag att vi hade sådant som förenade oss nämligen intresset för naturen. Vi kom att arbeta tillsammans i Fristadsföreningen, men även i Borås Naturskyddsförening. Många utflykter i trakten och i landskapet, men även längre resor till Öland, Skåne, ja även till Danmark stod på programmet. Det är många minnen från sådana tillfällen.

Sture hade god stilistisk förmåga och hade lätt för att uttrycka sig i tal och skrift. Att skriva protokoll, framställa program gick ovanligt lätt och ville man ha hjälp med sådant ställde alltid Sture upp.

Dessa egenskaper kom väl till pass när vi i skolan på 80-talet företog en del lägerskolor till olika platser i landet. Att planera en utflykt med mer än 100 elever i årskurs 8 krävde mycket. Målet kunde vara Öland, Varberg, Dalsland och ibland mer närbelägna platser, t ex en cykeltur runt Åsunden med övernattning på vandrarhem eller paddling på Stråken. Då var det tältning som gällde. Stures egenskaper som scoutledare var en värdefull tillgång, han var något av spindeln i nätet vid sådana tillfällen och var aldrig rädd att hugg i.

Många känner idag saknad efter Sture, som var synlig i så många sammanhang. Personligen är jag tacksam för att ha fått arbeta så nära tillsammans med Sture under så många år.

Alf-Rune Sandberg

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 2005

Till föreningen har under året inbetalats 648 medlemsavgifter.

Styrelsen har haft följande sammansättning:
Ann-Britt Boman, ordförande
Stig Flyckt, vice ordförande
Göran Bördin, kassör
Rolf Hjertkvist, sekreterare
Marita Bornefalk, vice sekreterare
Leif Eurenius
Gunnel Sandelin
Bertil Thulin
Brita Utterberg
Gun Birgersson
Britt-Marie Johansson

Revisorer:
Sven Nyrén
Olof Toftby
Anna Wasling, suppleant

Kvarnkommitté:
Lars Utterberg, sammankallande
Lars Karlsson
Helge Ericson
Peter Lindström
Alf-Rune Sandberg
Leif Eliasson
Jonas Hällström, tillsyningsman
Tomas Brissman
Nils Karlsson
Hans Andersson
Kent Andersson

Stugkommitté:
Joel Johansson, sammankallande
Gulla-Britt Magnusson
Roland Birgersson
Bertil Svensson
Åsa Rydfalk
Rune Tennius
Rolf Tylemo

Studiekommitté:
Vera Karlsson, sammankallande
Birgit Thulin
Bertil Thulin
Gunnel Sandelin
Dag Lorén

Redaktionskommitté:
Bertil Thulin, sammankallande
Ann-Britt Boman
Inger Ericson
Wiviann Bergsten
Birgit Gustafsson

Lellemartenkommitté:
Gun Birgersson, sammankallande

Kaffekommitté:
Brita Utterberg, sammankallande
Gulla-Britt Magnusson
Lena Levén
Inga Eliasson
Birgit Thulin
Britt-Marie Törngren
Ingrid Arvidsson
Margareta Andersson

Fanbärare:
Göran Bördin

Valberedning:
Lars Utterberg, sammankallande
Bengt Wiktorsson
Alva Jinnegård

Årsavgift:

Enskild medlem	50 kronor
Familj	70 kronor

Följande studiecirklar har genomförts under året och pågår delvis fortfarande: Fristad genom August Hellstrands klippböcker, handledare Vera Karlsson.
Litteratur, Selma Lagerlöf, handledare Elna Hessel

Styrelsen har haft nio protokollförda sammanträden.

Verksamhetsåret inleddes traditionsenligt med Lellemartenträff onsdagen den 12 januari, då alla trogna medarbetare bjöds på kaffe och landgång samt musikunderhållning av en grupp från Fristads musikskola.

Söndagen den 30 januari höll Borås Spelmanslag och Borås hembygdsgille en välbesökt Bröllopskonsert i Skogslids samlingssal, då ett bondbröllop spelades upp.

Årsmöte hölls den 22 februari i Folkhögskolans högtidssal. Fristads musikskola medverkade.

Söndagen den 13 mars gav Notknäckarna en uppskattad konsert i Folkhögskolans högtidssal under ledning av Jan Hjalmarsson.

Valborgsmässoafton var det sedvanligt firande på Skogslid, där Hembygdsföreningen bjöd på kaffe, och senare sång, tal och valborgsmässoeld på Folkhögskolan. Vårtalare var rektor Roland Palmqvist.

Tisdagen den 10 maj ledde stadsantikvarie Fredrik Hjelm en vandring i Borås med många intressanta byggnadshistoriska aspekter.

Söndagen den 22 maj arrangerades Mölarpsdagen med många besökande. Borås Spelmanslag medverkade. Det var utställning av änglar, olika sorters hantverk, vykortsutställning, tipspromenad, kaffeservering, ponnyridning och andra aktiviteter. Nina Lundegård sålde sin bok, "Under ganska romantiska omständigheter", som handlar om hennes morfars och mormors kärlekshistoria i skuggan av unionsupplösningen 1905. Han var officer i Fristad.

På kvällarna den 9 och 18 maj samt hela lördagen den 28 maj deltog ca 10 medlemmar i en kurs på folkhögskolan, ledd av Birgitta Andersson. Kursen avsåg att ge kunskaper för att kunna guida besökare på folkhögskolans museum. Hembygdsföreningen ansvarade för öppethållande under tre söndagseftermiddagar, den 17 och 30 juli samt den 21 augusti.

Onsdagen den 15 juni var det kvällsutflykt till Alingsås med stadsrundtur, konditoribesök och besök i Stampens kvarn.

Söndagen den 7 augusti var det friluftsgudstjänst på Mölarps ö med Svenska kyrkan, och efteråt bjöd FHF på kyrkkaffe.

Lördagen den 20 augusti företogs årets sedvanliga resa, som i år gick till Kind. Först drack vi vårt kaffe i Gamla prästgården Byagärde i Sjötofta och fick höra något om dess historia. Vi besåg sedan bonadsmålningarna i Klockaregården i Håcksvik samt Dockhuset. Därefter blev det lunch i Kalvsjögården, och färden gick vidare till Överlida museum. Kaffe i Ulfshed och besök i Mossebo kyrka avslutade dagen.

Den 8 oktober deltog vi i Släktforskardagen på Kulturhuset.

Söndagen den 16 oktober kåserade Ola Högberg till sina fantastiska bilder från Västergötland och tog oss med på en innehållsrik resa, allt med utgångspunkt i Tholda Svenssons lektioner i hembygdskunskap i Majängens skola.

Lördagen den 3 december var det åter dags för Lellemarten med mycket folk och goda affärer. Lellemarten är ryggraden i föreningens ekonomi, och vi tackar alla medverkande för deras stora insatser.

Kaffe har även i år serverats i Mölarps kvarn första söndagen i juni, juli, augusti och september, tack vare Birgit och Bertil Thulin. I stugorna har kaffekommittén serverat kaffe och våfflor vid fyra tillfällen, alla välbesökta. Skyltar på Kulturstigen och vid torpen har setts över, FHF och FNF har utarbetat ett särskilt yttrande avseende förslaget till översiktsplan i kommunen.

Avslutningsvis vill Fristads Hembygdsförening framföra ett varm tack till alla medarbetare och medlemmar, som under år 2005 gynnat vår verksamhet. Vår uppgift är att sprida kunskap om och intresse för vår hembygd och skapa goda förutsättningar för dess invånare att känna sig hemma här. I detta arbete hälsas alla intresserade välkomna.

Fristad i januari 2006

Ann-Britt Boman	Rolf Hjertkvist
Ordförande	Sekreterare

TRE KONSTNÄRER FLYCKT

I det stora och aktade tyska konstlexikonet, Saur, Allgemeines Künstlerlexikon, 2004, finns i band 41 en hel sida om **Manfred, Kersti och Sten Flyckt** från Tärby!

Kersti Flyckt:

I lexikonet står bland annat följande:
Hon är född 1925 och hade fadern som första läromästare. Hon studerade vid Konstgillets Målarskola i Borås och även för John Haedeus och Hans Stridh. Kersti har rest i Tyskland, Grekland, Italien och Spanien. En inspirationskälla har varit Västkusten, speciellt Strömstad. Med starka färger och kraftfull penselföring har Kersti inspirerats av göteborgskoloristerna, t ex Inge Schiöler och Tor Bjurström och naturligtvis av fadern.

Sten Flyckt

Samtalet med Sten i januari 2006 börjar med att vi pratar om det för dagen aktuella.
Sten har just nu (dec. 2005-jan. 2006) en utställning på Konstnärshuset i Stockholm.
Sedan många år är han medlem i Svenska Konstnärers förening. På tredje försöket blev han antagen som medlem, vilket betyder att Sten har deltagit i många utställningar där. Konstnärshuset på Smålandsgatan hade bl.a. Carl Larsson och Karl Nordström som grundare.

Hösten 2005 ställde Sten ut på Ulricehamns museum. Vid vernissagen spelade kyrkomusiker Staffan Jullander Mozart och egna verk på piano och komminister Birgitta Åman gav sin tolkning till tavlorna.

Under sommaren 2005 höll vägkyrkan till i Dammsvedjans kyrka och församlingshem. Stens tavlor, 14 stycken, ställdes ut framme i koret och även här bidrog Staffan Jullander med musik.

Musiken som inspirationskälla.
Sten har alltid varit musikintresserad. Som 14-åring prövade han med sin klarinett in till Militärmusikkåren på I 15 i Borås. Den karriären tog slut innan den ens börjat för mamma Josefine sa absolut nej.
Sten är sedan länge medlem i Göteborgs Symfoniorkesters Vänner och besöker konserterna flitigt, så musikintresset har ändå funnit sin form.
Sten är sedan snart 20 år naturligtvis med och stöder Göteborgs Konstmuseums Vänner.
När Vännerna firade sitt 50-årsjubileum kom Sten att samtala med ordföranden Jan-Erik Jagander om att vilja att måla med musiken som inspiration.
- Det är bara att börja! blev svaret.
I bilen hem lyssnade Sten till ett band och såg sig själv måla det han hörde och när han sedan prövade, visade det sig fungera.
Numera har Sten alltid med sig skissblocket vid konserterna, vilket väcker viss uppmärksamhet. Sten hörde vid något tillfälle ett par damer konstatera " att han nog var från Göteborgs-Posten".

Resa i Västergötland;
Sten och Stig i samarbete.
Vi minns nog alla att de båda bröderna under en lång tid,1958-2003, hade en serie i Borås Tidning om sevärdheter i Västergötland. Sten tecknade och Stig skrev text till och sammanlagt blev det mer än 300 bidrag.

Gingri klockstapel är ett exempel på teckningarna i BT.

Utbildning
Fadern, Manfred, var Stens förste lärare. Redan som 6-åring började Sten teckna och eftersom fadern var sträng fick han ofta en anmodan att sudda bort. På 7-årsdagen fick Sten staffli och målarskrin i födelsedagspresent. Teckning, svenska och historia var hans favoritämnen i skolan och betyget i teckning var A. Men usch för matematik!
Efter skolan studerade Sten vid Konstgillets målarskola i Borås och Slöjdföreningens skola i Göteborg. Lärare var Hans Stridh, Nils Wedel, Tor Bjurström och Manfred Flyckt.
Sten har också studerat skulptur och grafik vid Borås Konstgrafiska Verkstad.
Studieresor har gått till Tyskland, Österrike och Italien.
Vid ett besök i Assisi tecknade han av en nunna och denna teckning finns i Svenska kyrkan i Wien. Fadern har för övrigt målat altartavlan i Svenska Sjömanskyrkan i Danzig.
Sten har hela tiden arbetat som bildlärare samtidigt som han har försökt få tid till sitt skapande. På Högstadieskolan, Fristad verkade han mer än trettio år. Under sportlov och sommarlov har han målat och ordnat med otaliga utställningar runt om i Sverige och även varit representerad på utställningar i New York och London.

Manfred Flyckt 1893-1956
Manfred Flyckt föddes i ett soldattorp i Seglora. Sin konstnärliga ådra ärvde han från sin mor. Manfred arbetade på gården men hans önskan var att teckna och måla. Från 1912 ägnade han sig åt detta, först för John Hedaeus i Borås och 1914-18 vid Konstakademien i Stockholm.
Hans debututställning var i Borås 1916.
Konstakademien hade vid den här tiden kända lärare som Olle Hjortzberg, Oscar Björk och Rickard Bergh.
Bland besökarna på akademien var prins Eugen, Anders Zorn, Gustav Cederström och Carl Larsson.
Under 1920-talet ställde han ut i Borås med konstnärsföreningen Klicken.
En prestation utöver det vanliga är att Manfred utförde 185 teckningar till bildverket Sjuhäradsbygden. Texten skrevs till en början av Ada Damm, Borås, och slutfördes av Karl Nilsson, Fristad .

Teckningarna är i Manfreds kraftfulla stil (och kraft behövs för att lyfta praktverket, som väger 6 kilo).

Tärby gamla komministergård, Tärby socken

När detta arbete var slutfört, fortsatte Manfred med ett liknande verk om Göteborg.
När Manfred cyklade runt i bygden och tecknade, var man ibland lite misstänksam.
Det var ju inget riktigt arbete för en karl!
När han en gång ville ha nattlogi, så nickade han instämmande, när mor i huset frågade, om han var AK-arbetare.
Manfreds stil har alltid varit kraftfull och blev med tiden allt mer expressiv; starka kontraster mellan ljus och skugga. Från och med 1940-talet har han en mycket stark färgskala med ultramarin, grönt, kromgult , mörkt rött och svart.
Manfred Flyckt blev något av stilbildare i modernt landskapsmåleri.
Vi får inte heller glömma bort porträttmålaren Flyckt. Så här skriver Torsten Ahlstrand i Borås Tidning 1981:
"Manfred Flyckt förtjänar ett särskilt omnämnande som porträttmålare. Han hade vad jag skulle vilja kalla ett själens röntgenöga med ett slags magisk förmåga att tränga fram till modellens innersta."

Självporträtt

Vallen, en vallfartsort för konstnärer och författare

1921 hade Manfred Flyckt gift sig med Josefine Nilsson och 1926 flyttade de till Vallen, Tärby, där han bodde livet ut.
På gården bor i dag sonen Stig och tidvis dottern Kersti.
Sten har mycket att berätta om livet på Vallen: Vallen gästades ofta av Manfreds konstnärsvänner och andra kulturpersoner. De kunde dyka upp helt oanmälda med droska. Detta kunde ställa till problem, särskilt för fru Josefine. Hon var den starka klippan på Vallen. Hon stödde och uppmuntrade sin make och stod för det praktiska. Man hade en gårdskarl som skötte gården. Med anledning av Manfreds föga sinne för det praktiska sa en granne: "Han vet nog inte vad som är fram eller bak på ena ko!"
I familjen fanns så småningom sju barn, så mamma Josefine hade säkert händerna fulla. Hon hade utbildat sig till sjuksköterska på Akademiska sjukhuset i Uppsala och till diakonissa och blev hela Tärbys sköterska.
I det stora skåpet i ett särskilt rum fanns medikamenter och sjukvårdsmateriel och hit kom man för att få hjälp och råd.

Besökare.

På besök kom ofta Bror Hjort, Oscar Reuterswärd, Pär Lagerkvist, Gustaf Näsström och Nils Ferlin.
Sten minns att han, 14 år gammal, skulle fotografera Nils Ferlin. Detta var inte lätt för Ferlin var så nervös och orolig att han varken kunde sitta eller stå stilla.
Vid detta besök skulle Nils Ferlin läsa dikter vid Konstföreningens möte i Borås.
Men han hade glömt sina diktböcker! Ve och fasa!
Trots att Manfred tvivlade på att han nånsin skulle återse sina böcker, så var det inget annat att göra än att låna ut dem för att rädda Nils Ferlin och kvällen. Tvivlet var befogat för Ferlin hade snabbt förärat Henny, sin finska fästmö, böckerna.
"Å, fan, dom har jag gett till min fästmö", utbrast Ferlin, när Manfred påminde honom om boklånet.
Isaac Grünewald och X-et Ericson var mycket goda vänner. Manfred ville att Grünewald skulle ställa ut i Borås, men det ville inte denne just då. I stället höll han ett föredrag och det blev aldrig någon utställning med Grünewald och Flyckt. Tre veckor senare omkom Grünewald i en flygolycka utanför Oslo. (1946)
En episod, som Sten erinrar sig, är när Manfred en gång cyklade till Nabben. En militärövning pågick och en tråd var spänd över vägen. Manfred cyklade på den och skar sig illa i örat. Som tur var fanns militärläkaren till hands och han sydde ihop såret.
Senare på lasarettet konstaterade läkaren "att det var bra tråcklat"! Manfred slapp att bli en ny van Gogh.

För den som vill veta mera rekommenderas Stig Flyckts två utomordentligt intressanta artiklar om Manfred Flyckt i Fristadsbygden 1982 och 1994.

Birgit Gustafsson
Wiviann Bergsten

Källor:
Sten Flyckt
Stig Flyckt
Lennart Wiel-Hagberg i BT 1993
Saur, Allgemeines Künstlerlexikon 2004

BESÖK I PARADISET –
Bertil Björnberg berättar

Att få en försmak av Paradiset redan i det här livet måste väl anses som en ynnest och i trevligt sällskap blir det en upplevelse att rekommendera. De gamla egyptierna var säkra på att det kommande livet skulle te sig som det dagliga men med en liten extra guldkant. Själv skulle jag gott stå ut med Paradiset i Sparsör. Samtidigt kan man fundera på hur det kommer att gå för dem som i likhet med Bertil Björnberg redan har tillbringat en stor del av livet i Paradiset? Har Ni kanske redan fått Er guldkant?

Det är Bertil Björnberg som har bjudit in till promenad i Paradiset. Solen lyser på oss och får rimfrostkristallerna att gnistra. Kölden biter lite i kinderna. Meningen med promenaden är att jag ska bli lite orienterad i den miljö som fanns i Bertils barndom. Den gamla vägen gjorde stora krökar mellan de fåtaliga gårdarna och sträckningen gick riktigt nära huskropparna. Vi tittar på den gamla stenbron som går över Paradisbäcken och som var en del av vägen. Den nya vägen byggdes på 70-talet, när villaområdet "Kryddhyllan" i Sparsör kom till. Bertil pekar ut var det odlades havre, råg och potatis och var han var med och skördade hö.

Stenkällaren

Alldeles i närheten av Gamla Paradis tittar vi in i en gammal stenkällare, som inuti är valvformad. I taket hänger ett par kraftiga krokar, där man kunde hänga upp kött och i väggarna finns små nischer. Potatisen kunde lämpas ner i källaren genom en lucka. Utanför har nyponbusken kvar sin frostnupna, röda bär.

Vi fortsätter samtalet inomhus framför de stora fönstren. På min fråga om det är så att man blir hemmablind och inte lägger märke till den vackra vyn över Öresjö, talar Bertil om att han väldigt ofta brukar njuta av solnedgången från andra våningen.

Stora Paradis
Aron Gustafson inköpte 1923 Stora Paradis av ägaren till Slättäng. Aron var gift med Hanna, född Åman, och hon kom från Vänga. Paret fick tillsammans sex barn: Ingrid, Kajsa, Rolf, Ingvar, Sture och Asta.

Stora Paradis

Bertils barndomsminnen är starkt knutna till just denna familj och i synnerhet Sture, som var den bäste vännen. Han avled tyvärr i en motorcykelolycka 1949. Stora Paradis bestod av mangårdsbyggnad från 1856, ladugård, uthus och den källare vi tidigare besökt. Aron ville ha ett modernt boende, så han lät 1925 uppföra en tvåfamiljsvilla, nuvarande Kröklingsvägen 3. Familjen Gustafson bosatte sig på bottenvåningen och hyrde ut övervåningen till Valborg och Helge Björnberg, Bertils föräldrar. Stora Paradis hyrdes sedan ut till sommargäster och moderniserades 1942. Marja Lundström äger i dag Stora Paradis och bor där.

Arbetet på gården
I ladugården på Stora Paradis fanns en hissanordning för höet. Vi resonerar en stund om hur den fungerade med en sorts sele i botten på höskrindan. När lasset var klart så spändes höet ihop och man gjorde fast selen i en hissanordning. Sedan drogs höet upp med hjälp av den högt älskade hästen Sally. Att åka med i hölasset var naturligtvis ett sant nöje, samtidigt som barnen kunde göra en viss nytta genom att trampa ner det, så att mycket fick plats.
Att hämta hem de sju, åtta korna till mjölkning

Kröklingvägen 3

var ett arbete som kunde skötas av barnen, liksom att dra veven på separatorn som skilde den silade mjölken från grädden. Efter kvällsmjölkningen kom grannarna och hämtade mjölk. I fönsternischen i ladugården låg kluckhönorna på ägg och det var spännande att följa de nya kycklingarnas liv i Hannas burar. Hönorna skulle in till kvällen och det var roligt att jaga dem som kommit utanför stängslet eller upp i ett träd. Att hitta ägg som de frigående hönsen lagt på okända ställen inbringade en slant förutom nöjet att göra upptäckten. Potatis odlades omväxlande på nuvarande Paradisgränd och gärdet intill huvudbyggnaden. Hanna hade grönsaksodlingar med morötter och ärtor. När det var tid för tröskning, kunde Sture och Bertil bära fram kärvar till tröskverket. Sture och Bertil fick ibland följa med på lasset till Mölarps kvarn för att mala råg och på timmerlasset till sågen. Från Stora Paradis levererades ved till Frufällan och Stora Paradis svarade för väghållningen från Altorp till Lilla Paradis.

Vildmarken låg lite närmare på den tiden. Orrar satt på vintern ofta i björktopparna och på sommaren hade de sandbad på kullen där nu den nya Vinkelvägen går.
Höken jagade Aron bort med hagelbössan.

En regnig vårdag hade Sture och Bertil samlat en margarinlåda full med smågrodor och en stor padda. De förvarades i köket under natten. På morgonen hade den stora paddan fått upp locket, så köksgolvet var fullt av hoppande grodor.

En söndag fick Sture och Bertil följa med Aron till skomakaren i Björkelund. Aron hade med sig en hel säck skor som skulle lagas och bytas ut mot en ny säck med lagade skor. Bertil förnam en egendomlig lukt från skomakeriet. Det fick sin förklaring först femtio år senare. Det var mäsk.

Paradisbäcken

När Sture och Bertil tröttnat på att leka ladugård med tillhörande djur gjorda av kottar, kunde de bygga dammar och vattenfall i Paradisbäcken. Bertil har många minnen härifrån och berättar om Arons idé med ett

Bron över Paradisbäcken

eget kraftverk. Aron hade inte de bästa kontakter med det verk som levererade ström till Paradis. Tyvärr blev verket inte fullbordat men vi ser den stora mängd järnrör, säkert flera ton, som än i dag ligger kvar på platsen. Dammen blev färdig och där kunde barnen också bada.

Bertil minns vilken uppståndelse det blev en vinter. Sture och han befann sig på Paradisbäckens is och Sture, som var den djärvare av dem, gick fram till dammen.
Sedan hoppade han åt sidan och tog en annan väg tillbaka. Efter en stund kom Asta och hon och Sture begav sig till affären. Frågan var Sture befann sig dyker upp och det ensamma spåret, som slutar vid vaken väcker stor uppståndelse. Bertil talar om att Sture inte ligger i dammen men blir väl inte riktigt trodd för Aron hugger med stor iver in på isen med ett spett. Så ropar någon att Sture är hemma igen och de vuxna kan andas ut. Bertil blev aldrig rädd för han visste ju att Sture inte hade drunknat.

Ett projekt av Aron som blev färdigt är den vattenledning, som kom till då rör grävdes ner från en naturlig källa i skogen. Den reparera-

Ur Bertils fotoalbum:

Runt höstacken syns:
Bakre raden f.v. Kajsa, Ingrid, mamma Valborg med lillebror Hans
Främre raden f.v. Rolf, Sture, Bertil och Ingvar.

På trappan står f.v. Sture och Bertil.
Sittande f.v. Asta och Gunnel.

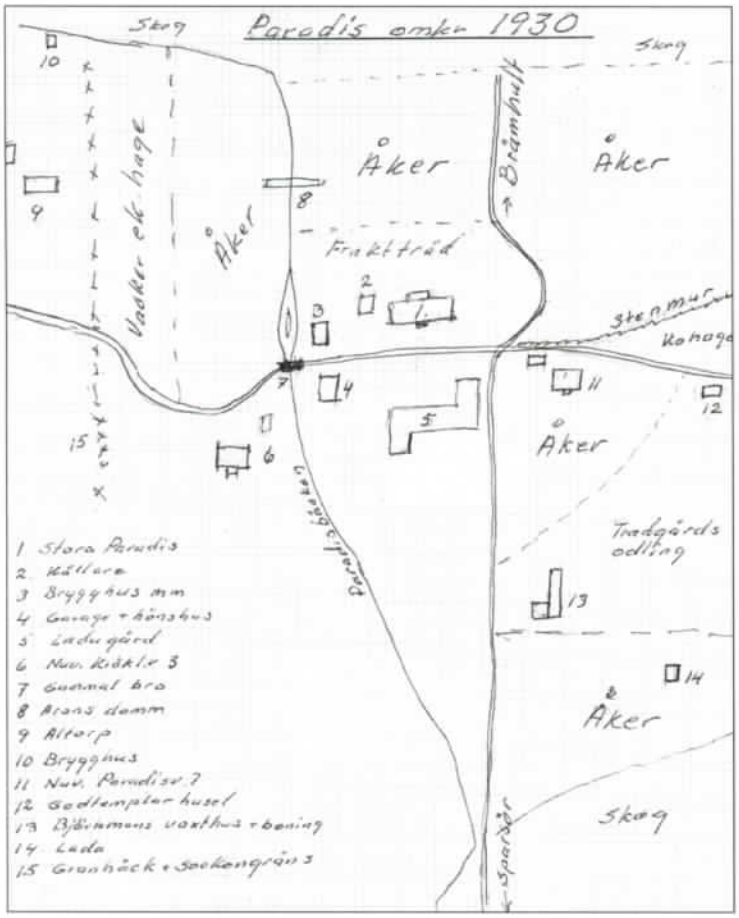

Paradis omkring 1930.

Här ses f.v. Hans, Bertil och Sture.

Bertil på senare besök hos hönor och tuppar.

Sture och Bertil, c.a 15 år senare, gräver grunden till Paradis garage.

Stora Paradis med ladugård.

des 1969 och försörjer i dag fortfarande tre hushåll med vatten.

Bertil var med 1929 när Arne planterade en granhäck vid gränsen till Altorp. De flesta av dessa träd blåste ner vid stormen Gudrun. Till julen det året försåg sig Bertil med en egen liten julgran från denna häck. Det blev en bestående lucka.

Utflykter

En spännande kvällspromenad minns Bertil väl. Aron hade sålt en dräktig ko till en bonde på Klinten. Bertil fick följa med och lysa vägen med en lykta, när kon skulle levereras. Det var naturligtvis en väldigt spännande uppgift, precis en sådan man minns livet ut. Bonden hade hoppats på en tjurkalv för att kunna använda den som oxe, men tyvärr gick hans önskan inte i uppfyllelse.
En utflykt som Bertil har tydligt i minnet är den som gick till "morfar" som tillsammans med sin hushållerska hade ett litet jordbruk, Furubäck. Här blev senare odling och försäljning av perenna växter. Resan gick med häst och vagn med Hanna som kusk och Sture, Asta och Bertil som passagerare."Morfar" var egentligen Stures morfar. Att Bertils reseminnen är så levande beror säkert på den goda färdkosten, Hannas hembakade råghålkaka med "prickekorv" och ost. Hanna bakade varannan vecka stora mängder råghålkakor. Bertil erinrar sig ett tillfälle, när hon krävde att Sture och Bertil skulle springa ett par rundor runt huset, innan nästa smörgås kom fram.

Om man inte kunde resa i verkligheten kunde man göra det på låtsas i den skrotbil, som Aron köpt in för att barnen skulle få leka i.

En senare utfärd med bil minns Bertil väl. Resan tog fyra dagar och gick till Halland och Skåne år 1936, när höet var inkört. Aron körde bilen och Hanna, Sture, Asta och Bertil åkte med. Man övernattade i lador på landsbygden och den djurintresserade Bertil minns rådjuret utefter vägen. Vid den här tiden var rådjur sällsynta. Han såg också att verkligheten stämde med geografiboken, gässen promenerade verkligen på gatorna i Skanör.

Aron var mycket förtjust i sötsaker och inköpen gjordes ibland partivis. Han hade många gånger en påse godis med sig, när han arbetade. En gång hade Bertil en karamellpåse och Aron bad att få smaka. Kanske var förrådet tillfälligt slut.

Vilka var grannarna?

Västerut, nuvarande Paradisvägen 7, där Bertil bor i dag, var en tvåfamiljsvilla, som Aron också låtit bygga. Där bodde i Bertils barndom

Paradisvägen 7

på första våningen Folke och Disa Olsson med döttrarna Gunnel och Ulla-Britt. På övervåningen fanns änkefru Lina Johansson med döttrarna Emelia, Tora och Ingrid. Sture och Bertil kom varje vecka på besök för att Lina skulle läsa högt för dem ur döttrarnas veckotidningar, särskilt August och Lotta samt Kronblom.
Av en ren tillfällighet fick Bertil på ett kalas veta att huset var till salu i januari 1955. En dröm gick i uppfyllelse när Bertil med hustru Karin och barnen Barbro och Anders kunde flytta in. Senare utökades familjen med dottern Ulla-Karin.

Godtemplarhuset

Av Godtemplarhuset finns i dag inga spår men hit kunde man ibland gå på lördagsdans. Hembiträdet Emma kom hem och berättade att hon dansat med en särdeles vacker karl. Gissningarna gick fram och tillbaka. Var det månne Bildsköne Bengtsson som visat Emma sitt intresse?

Trädgårdsvägen och Bäckvägen

Vid nuvarande Trädgårdsvägen låg trädgårdsmästare John Björkmans växthus och i anslutning till detta det röda boningshuset. Här odlades tomater och gurka och senare också jord-

gubbar till försäljning. I dag är Bäckvägen en bigata till Trädgårdsvägen. Förr var här kärrmark och morkullorna hade där sin boplats.

"Gröna vagnen"
Vid vägen ner mot Sparsör stod "Gröna vagnen", en järnvägsvagn, som sommartid var bostad för två ungkarlar från Borås.

Altorp
Österut ligger Altorp. Här bodde de då 70-åriga bröderna Valfrid och Gustav tillsammans med sin mor, som blev över 100 år gammal. Valfrid var med i fattigvårdsstyrelsen.

Altorp

Granered
Längre upp utefter Paradisvägen i Granered bodde Adel Jansson som gick med post varannan dag, en 13-kilometersrunda bort till Hjortsered, tills han var 78 år. Posten överlämnades personligen och Bertil minns att Borhult var ett av de trevliga ställen, där det blev både pratstund och förtäring. Sture och han följde någon gång med hela rundan, men oftast endast en del av den. Som tack för sällskapet vankades en slickepinne. Så fick Bertil och Sture sina öknamn bland de andra barnen: "slickepinnepojkarna". Kamraterna hade säkert också gärna velat vara en "slickepinnepojke". I Granered bodde förutom Adel hans dotter Sigrid. Adel Jansson hade hundar inhyrda hos sig för träning och ryktet visste berätta att Adel och hundarna drack vatten ur samma skopa. Adel var också en ivrig jägare och kunde berätta många jakthistorier.

Skolgång
Första skolåret tillbringade Bertil i förberedelseklass i Borås men i andra klass blev det skolan i Gingri med Elsa Sandblom som lärarinna. Man gick i skolan varannan dag och varje skoldag hade Bertil sällskap med Rolf och Ella Larsson, gift Ulveström. En dag gick de båda kamraterna och viskade om något utan att inviga Bertil i vad det gällde. Lite senare avslöjade Rolf att Bertil hade hål på byxorna. Bertil sprang hem igen och bytte, vilket visar hur viktigt det var med hela kläder på den här tiden. På hemväg från skolan stannade barnen ibland till och smakade på Mellangårdens rovor.

Bertil minns väl den lilla skolan på Bondarpsvägen med en skolsal och rum och kök för lärarinnan plus tambur där man åt sina smörgåsar och drack mjölk ur wichyvattenflaskor. Förutom Rolf Larsson minns han Yngve Johansson, Eva Ridderbjelke och Ulla Hansson.

Det blev endast tjugo minnesvärda dagar i skolan i Gingri, eftersom Bertil som många andra vid den här tiden drabbades av barnförlamning. Lyckligtvis hörde Bertil till dem som tillfrisknade utan men. Förlamningen satt i svalget och Bertil fick uppleva hur mjölken han försökte svälja i stället rann ut genom näsan.

Vid den här tiden flyttade familjen till Värmland och startade en affärsverksamhet där. Bertil kom i fortsättningen på besök till Paradis och kom sedan att utbilda sig på Teknis i Borås med examen 1945.

Barndom
För den som i likhet med Bertil Björnberg har sin barndomstid på 20- och 30-talet innebär den ofta minnesbilder från "livet på landet". Ibland romantiserar man kanske barndomstiden men ett är säkert; den tidens barn fick en inblick i både arbete, liv och död. Dessutom fanns det gott om möjligheter till fria och glada lekar med kamraterna. Båda delarna skulle dagens barn säkert må bra av.

Wiviann Bergsten

FRISTADS SCHACKKLUBB

I mitten på 1920-talet fanns det flera kaféer i Fristad, och dessa blev då samlingspunkter, främst för ortens manliga befolkning. Här spelades det populära damspelet, och bland dem som utövade detta spel fanns det också några som kunde spela schack. Så berättar Fristads nestor i fråga om schack Harry Therning, nu i 90-årsåldern. Han var ofta där i sin ungdom och lärde sig det ädla schackspelet.

Fler och fler gick över till schackspel och under vintern 1925-1926 var ett 30-tal spelare aktiva. Ofta spelade man på Bäckalund, järnvägshotellet i Fristad som låg på Stora Vägen 42, och det var där man i oktober 1926 bildade Fristads Schackklubb. Initiativtagare till mötet var Lambert Wetterlund, och han blev föreningens förste ordförande. Övriga styrelseledamöter blev Artur Nilsson vice ordf, Verner Vidar kassör, Karl Söderström sekr, Johan Carlsson vice sekr och Karl Öhman klubbmästare. Man beslutade också om en årsavgift på 1 krona och en månadsavgift på 50 öre. Månadsavgiften slopades redan 1928.

År 1927 inköptes både schackspel och klockor. Harry Therning berättar, hur man under kriget åkte tåg till Herrljunga för att deltaga i turneringar där. Eftersom orten låg bra till ur kommunikationssynpunkt, förlades ofta tävlingar dit. Schackspelen och klockorna hade man med sig i väskor, och när medpassagerarna på tåget hörde tickandet från klockorna drog sig alla undan. Man visste ju inte, vad väskorna kunde innehålla. Kanske bomber!

Det första framträdandet var en match per korrespondens mot Spårvägstjänstemännens Schackklubb i Göteborg, och den matchen förlorade man. Även följande match innebar förlust med hela 16 – 1. Då beslöts att inköpa "Lärobok i Schack" av Gustav och Ludvig Collijn. Även böcker för bokföring och protokoll inköptes. Så småningom tillsattes en turneringskommitté. Efter förlust mot Dalsjöfors Schacksällskap lyckades man år 1928 vinna sin första match mot en kombination från Fristads Folkhögskola med 9 – 1. Det var endast ordföranden som var vänlig nog att förlora!

Ekonomin var från början god, och en del medel kom från anordnandet av årliga fester vid Skalle, där det var dans och uppträdanden. År 1932 beslutades att tillsätta en festkommitté. I den ingick David Johansson, Hadar

Foto ur Gustaf Thulins samling. Fristads Schackklubb firar 10-års jubileum den 31/10 1936. Gustaf Thulin står överst till vänster.

Johansson och Anders Hellstrand. På en fest 1945 medverkade t ex västgötajätten Arvid Holm, enligt annonsen "Sjuhäradsbygdens egen Herkules". Fristads Schackklubbs goda ekonomi visar sig, när man i januari 1927 beslutar att skänka ett bidrag på 25 kronor till Fristads idrottsförening till en vandringspokal för skidlöpning. Det fanns också en annan idrottsförening, Fristads AIF, som hade en schacksektion. I denna var Harry Therning medlem. Mellan 1933 och 1942 fanns det alltså två schackklubbar i Fristad. År 1927 indelades spelen i tre klasser, och till varje klass inköptes tre mindre silverpokaler. En vandringspokal inköptes samma år till den första klubbturneringen. Den skulle erövras tre gånger för att bli ständig egendom. I den första klubbturneringen segrade Artur Nilsson följd av David Johansson och Sven Pettersson. Vandringspriset erövrades sedan av Gunnar Lindström. År 1931 spelade Sverigemästaren Gideon Ståhlberg på Hotell Borås, och Gunnar Lindström och Anders Hellstrand lyckades spela remi mot honom.

Harry Therning i djupa tankar inför nästa drag.

Lördagen den 31 oktober 1936 firade föreningen sitt 10-årsjubileum på Fristads Hotell med en enkel supé och underhållning. Man hade bjudit in den första styrelsen med damer och representanter från ortens schackföreningar m fl. Kvällen innehöll föredrag och historik, och för musiken stod folkskollärare Nils Windahl och Hjördis Pettersson. År 1938 beslutades, att ett ordinarie månadsmöte skulle hållas första tisdagen i varje månad.
År 1942 utreddes frågan om föreningens anslutning till Sveriges Schackförbund, men frågan bordlades. Det beslutades dock, att klubben skulle anslutas till Västergötlands Schackförbund. Det var inför denna anslutning som Fristads AIF:s schacksektion gick upp i Fristads Schackklubb, och man medförde en del schackmaterial och litteratur till föreningen. Redan tidigare fanns ett litet bibliotek med bl a tidningarna "Schackvärlden" och "Tidskrift för schack".

SOMMARFEST
å SKALLE festplats
Lördagen den 30 juni kl. 19—24 Söndagen den 1 juli kl. 18—23
red barton
EMINENTA DANSORKESTER svarar för musiken båda dagarna.
SÖNDAG kl. 21 uppträder den kände
VÄSTGÖTAJÄTTEN ARVID HOLM
GÅ ej miste om att se denna Sjuhäradsbygdens egen Herkules.
BASARNÖJEN — SERVERING.
Inträde: 1:— kr. Dansbiljetter.
Fristads Schackklubb.

Från BT "För 50 år sedan" den 2 juli 1995.

Den 14 oktober 1951 höll Västergötlands Schackförbund sin årskongress i Centralskolans fritidslokal. Samma år firade också föreningen sitt 25-årsjubileum. Ordförande var då Nils Eckerström. 50-årsjubileum firades 1976 och 60-årsjubileum 1986. Vid detta jubileum undrar man, vem som varit klubbens bästa spelare, och det sägs att Harry Therning inte kan förbigås i detta sammanhang. Han var klubbmästare flera år och tog SM i klass II i Halmstad. Vidare har han fått Collijn-plaketten, Sveriges Schackförbunds högsta utmärkelse. Fristads Schackklubb vann vid flera tillfällen division II och spelade också ett år i allsvenska serien. Rolf Andersson vann SM i klass II 1949 i Eskilstuna.

Föreningen har haft många olika klubblokaler, en del under kortare tid som provisoriska lösningar och en del under längre tid. Från Järnvägshoteller flyttade man 1930 till NTO-lokalen, Stora Vägen 22, där man höll till fram till 1950. En gammal kamin var här den enda värmekällan. Åren 1948-49 var man i kafé Mariedal. Efter NTO-lokalen blev det fasta tillhållet fritidslokalen i Centralskolan. Där var man i nära 20 år, innan man flyttade till högstadieskolans fritidslokal. Efter korta sejourer på olika ställen flyttade man in i kontorshu-

set vid torget i Fristad 1977. Tio år senare byggdes detta hus om till lägenheter och F-huset vid Åsboplan blev nästa spellokal.

På 1980-talet hade schackklubben i början 108 medlemmar. Inte mindre än 65 av dessa var under 25 år. Detta var resultatet av ett aktivt arbete i skolan med SIA-verksamhet, som började 1978. Harry Therning var en av dem som lade ner ett stort arbete i ungdomsverksamheten, speciellt på Asklandaskolan

Ordförande genom åren efter Lambert Wetterlund har varit David Johansson, Karl Öhman, Rune Andersson, Nils Eckerström, Stig Johansson, Håkan Backendahl, Olle Hultgren, Thore Andersson, Harry Therning och Erkki Syrjälä. Hedersledamöter blev 1949 David Johansson, 1973 Gunnar och Holger Lindström, 1991 Harry Therning och 1995 Georg Eckerström.

Under den långa tiden som Schackklubben verkat i Fristad har den givit många fristadsbor en rik och meningsfull fritid och vi hoppas, att så får ske även i framtiden.

Ann-Britt Boman

Det finns inget heligt
fjärran från det vardagliga
och inget vardagligt
som inte bär stråk av helighet.
Lars Björklund

Svenska kyrkan i Fristad-Gingri pastorat

ETT SAMTAL MED NYE OCH AVGÅENDE REKTORN PÅ FRISTADS FOLKHÖGSKOLA

Vi sitter i ett hörn av matsalen på Fristads folkhögskola och talas vid, avgående rektorn Roland Palmqvist, nya rektorn Leila Pekkala och undertecknad, som inom parentes är en gammal fristadselev, som gick här två årskurser samt specialkursen, som det hette då. Därför är det förståeligt att Fristads folkhögskola har ett speciellt rum i mitt hjärta. Skolan firade 125-årsjubileum i fjol. Det är en välrenommerad skola som är mycket aktad i skolkretsar. I Västra Götalandsregionen har vi sex stycken folkhögskolor. Fristads folkhögskola ligger på Älvsborgs regementes gamla exercished. Skolan låg först i Liared, så kom den till Fänneslunda, flyttades till Vänersborg och Herrljunga och år 1923 kom den till Fristad. Egentligen var det framsynta kommunalmän som, då exercisheden var till salu, gjorde en snabb affär och inköpte en stor del av området för Fristad kommuns del, och så småningom kom det att bli folkhögskolans hemvist i Älvsborgs län.

Folkhögskolan som idé är egentligen folkbildaren, prästen och författaren N S Grundtvigs idé. Han var dansk och tanken var att skolan skulle vara en undervisningsanstalt med allmänbildande syfte för vuxen ungdom, de nordiska ländernas mest egenartade bidrag till uppfostringsväsendet. Det skulle föra för långt att i detalj gå in på Grundtvigs idéer och planer om nationell uppfostran, historia, språk, diktning, där även religion och den fosterländska stilen skulle vara med. Med hjälp av läraren Kristen Kold startades den första skolan i Ryslinge på Fyn 1851.

Till Sverige kom den första folkhögskolan 1868 till Hvilan i Malmöhus län och Önnestad och Herrestad, Kristianstad län. Den senare flyttades senare till Lunnevad, Östergötland. Demokratiseringen av samhället nästan krävde denna nya utbildning med kommunallagarna 1862 och representationsreformen 1865. Bondeklassen hade fått större inflytande. Kommunal självstyrelse krävde större insikt och ansvarskänsla, och då vaknade behovet av bättre utbildning för bondeungdomen. Denna idé kom att fara som en löpeld över landet och idag har vi över hundratalet folkhögskolor, av vilka många är idéfolkhögskolor.

För att återgå till Fristads folkhögskola så är den en av dem som varit betydelsefulla för det moderna Sveriges framväxt, en skola som värnat om frihet, utan centrala studieplaner i den svenska folkhögskoletraditionen. Det har varit den enskilde elevens förutsättningar i centrum där pedagogik, aktivitet, kursdeltagarnas erfarenhet och kunskaper varit vägledande. Om allt detta och en trivsam historik skrev Wiviann Bergsten en mycket bra artikel i förra årets Fristadsbygden personligt och kunnigt.

Lärarna under åren har varit många och mycket kunniga inom sina olika ämnesområden. En av de första rektorerna var den dynamiske Karl Holmqvist på 1930-1940-talet. Han dog 1946 och efterträddes av Ragnar Bengtsson som var väldigt populär och omtyckt. Efter honom kom Stig Johansson, förut lärare på skolan, och efter honom Elna Hessel, också hon förut lärare. Elna blev den första kvinnliga rektorn. Hon var ambitiös, kunnig och skötte sitt rektorskap med stor auktoritet, och hon följde sina elever och minns dem.

Vi frågar Roland Palmqvist: "Hur kändes det att sluta ett långt framgångsrikt livsverk som lärare och rektor?" Ja, det bävade jag inför, men det gick bättre än jag trodde. Jag har ju under år som gått fått många vänner och så är jag här och undervisar när det behövs. Jag är född i Kungälv och tog studenten där och fortsatte mina akademiska studier i Göteborg. Som färdig lärare praktikåret 1970 hamnade jag på Åsa folkhögskola i Sörmland, men sedan kom ödet att det blev Fristad. Jag började här som extralärare. Då hade Fristads folkhögskola en

Roland Palmqvist.

filial i Alingsås och där kom jag att vara lärare åren 1973-1975. Att jag kom hit var kanske en tillfällighet, men jag hade utfört en del av min praktiktjänstgöring här och kände Elna Hessel. Det var nog Elnas förtjänst att jag hamnade här. I styrelsen utförde hon ett bra lobbyarbete för mig, vilket nog bidrog att jag blev fristadslärare och det har jag inte ångrat. Jag kom från första stund att trivas mycket bra och har stannat. Jag har undervisat i humanistiska ämnen, där svenska och historia ingår. Detta gjorde även Elna, så som lärare kom vi att komplettera varandra och kunde byta om det behövdes. Ett år var jag tjänstledig och arbetade åt Röda Korset som distriktschef i Göteborg, men jag återkom till Fristads folkhögskola. Att vara rektor är ett ansvarsfyllt arbete, att kunna pussla ihop allt så det fungerar. Här i Fristad omsätter vi nu 30 miljoner kronor, och budgeten bör inte överskridas. Strukturen på elevunderlaget har även ändrats. Förr var det många som ville komplettera sina kunskaper för att läsa vidare. Då bodde de också i internat. Numera är det många som blivit arbetslösa som vill förbättra sina kunskaper för att komma in på andra yrken eller skolor, och flertalet bor inte här. Kursutbudet har ökat här både under Elnas och min tid som rektor. Nu har vi kurser för funktionshindrade, syn- och hörselskadade och lindrigt utvecklingsstörda. Vi är enda folkhögskolan i Västra Götaland som har kurser för synskadade. Sedan är det stora projektet vårt miljöengagemang. Vi har en särskild miljölinje och är Västra Götalands enda miljöfolkhögskola. Vi anordnar kurser för regionen och kommunerna. Vi har fått eller rättare sagt personalen har fått miljöpris såväl av Älvsborgs landsting som Borås kommun och Arla mejeri. Vi har ett särskilt miljöväxthus som kan leverera en hel del till skolköket, och vi är nu miljöcertifierade. Både Elna Hessel och jag har alltid tyckt att det är roligt att resa och jag har rest en hel del. Vi har en systervänskola i Tanzania och kontakter med flera över hela Europa. Så har vi korta kurser och även konferenser här. Vi får inte glömma att vi också har vävkurser för vi tillhör ju Sjuhäradsbygden med dess vävtraditioner.

Mitt bästa minne är nog när det beslutades att Fristads folkhögskola fick vara kvar som folkhögskola. Mitt tråkigaste minne var nog när jag fick besked att högtidssalen höll på att rasa ihop för ca fem år sedan, men det ordnade sig som tur var.

Hur är det att vara rektor på Fristads folkhögskola och efterträda Roland Palmqvist? frågar vi. Jo, det är jättebra, svarar nya rektorn Leila Pekkala som varit rektor sedan 1 juli förra året. Jag var ju studierektor här i Fristad under några år innan och att efterträda Roland Palmqvist är ganska lätt på ett sätt. Han kan så oerhört mycket och är en rutinerad lärare och rektor som är oerhört lätt att samarbeta med. Vi kommer väldigt bra överens och Roland är väldigt trivsam.

Leila Pekkala.

Jag är född i Kemi eller Keminmaa som det heter på finska. Det ligger några mil från Haparanda. Där föddes jag för 57 år sedan. Detta hör ju till norra Finland. Dessa bygder blev mycket illa åtgångna under sista kriget, mest mot slutet då tyska trupper på återtåg brände och slog sönder allting, så mycket blev ödelagt. För många var det inte annat än att fly till Sverige. Jag kom så småningom till Borås och hamnade på Algots som sömmerska, när jag var 20 år. Så kom textilkrisen och jag kom att börja på Svegmarks, där jag var i två år. Här började jag arbeta politiskt och blev cirkelledare på ABF och kan säga att här kom jag i kontakt med Fristads folkhögskola som ABF hade kurser på. Men textilindustrikrisen blev akut och jag måste fundera på min framtid. Jag chansade och sökte mig till komvux som vuxenelev och det gick bra. Här träffade jag Ann-Britt Boman som var lärare och är Fristads hembygdsförenings ordförande. Detta var 1976 om jag minns rätt. Studieintresset började och jag klarade det jag inte trott, men jag litade till mig själv.
Mina kamrater sökte sig till vården, men jag ville bli lärare om det gick. I Viskafors sakna-

des lärare i grundskolan. Som obehörig fick jag plats och var där i två år. Så sökte jag och kom in på lärarutbildning och 1984 var jag klar som lärare. Jag fick jobb på Ekarängsskolan och sedan på Sjöboskolan och Bodaskolan. Jag arbetade också eller "extraknäckte" på ABF, Västgötademokraten och Beklädnads tidning. Jag blev inte journalist utan lärare och det har jag inte ångrat. Jag blev även politiker. Jag har suttit med i kommunfullmäktige här i Borås sedan 1985 och varit med länge i kommunstyrelsen. Jag är en människa som är mycket miljömedveten. Vi måste tänka på miljön omkring oss, göra mer mot dessa avgaser. Dessa frågor följer jag med stort intresse och är vice ordförande i miljöskyddsnämnden samt är med i regionens miljöberedning. Vi ser ju dessa miljökatastrofer över allt på vår jord. Vi måste tänka på att om vi inte kommer tillrätta med miljöproblemen kommer det att bli fler stora miljökatastrofer och annat elände. Här på skolan arbetar jag och Roland för samma saker och jag hoppas att förståelsen ska öka. Fristads folkhögskola är ju i täten med sina engagemang.

Minnesstenen Fristad av Sten Flyckt.

Att vara rektor är ett stort ansvar men jag tror jag har personalen med mig. Vi drar åt samma håll och någon kursändring blir det inte. Som lagledare vill jag poängtera att Fristads folkhögskolas själ bör vara att hjälpa de små i samhället, lågutbildade, handikappade. Sjuhäradsbygden har ju också vävtraditioner som ska fullföljas både praktiskt och teoretiskt.

Ja, säger Leila, det är mycket att tänka på när man är ansvarig chef. På ett sätt är det engagerande men det är roligt när man har sådana duktiga medhjälpare som jag har både bland lärare och annan personal. Då måste man försöka vara ett gott föredöme, vilket jag försöker efter bästa förmåga att leva upp till. Av egen erfarenhet vet jag hur det är att vara en villrådig och osäker elev. Men jag ska göra mitt bästa, säger en skojfrisk och glad rektor.

Kommer du att flytta till Fristad? Knappast. Min sambo och jag har ett hus nere i Svaneholm. Där trivs vi jättebra och har bott där i snart 30 år. Jag har också en dotter som studerar till polis och som också trivs. Men framtiden får utvisa. Kanske flyttar vi till Borås så småningom.

Efter en stunds mycket trevligt samtal är det tid att bryta upp, vilket man gör med saknad. Med dessa trivsamma lärare förstår man att eleverna trivs.

Stig Flyckt

FRISTADS FOLKHÖGSKOLAS IF I BACKSPEGELN

När jag vintern 1939-40 var elev vid Fristads Folkhögskola, hade jag sedan tidiga år varit mycket intresserad av idrott av olika slag. Första krigsvintern var mycket kall, och snö fanns rikligt under hela kurstiden. Det blev mycket skidåkning, med en hård tävling, två varv på 6 km, som höjdpunkten. Den gick av stapeln på skottdagen 1940 i töväder och kändes av i armar och ben sen på kvällen under den fina skottårsfest, som flickorna hade ordnat.

En handbollsserie i gymnastiksalen avbröts av rektor, sedan det hårdföra laget från lantmannaskolan orsakat en spräckt skalle och en bruten arm!

Vi kunde glädja oss åt att en av våra kamrater, Anna-Greta Bengtsson, Hägnen, hörde till de bästa kvinnliga skidåkarna i Västergötland.

Detta var några av de minnen från Folkhögskolan jag hade med mig, när jag efter tjugo år återvände till skolan som lärare, och jag kom då att fundera över idrottsrörelsens betydelse för unga och gamla.

Målgång.

Den 22 /10 1962 startade vi Fristads Folkhögskolas IF. Tankarna bakom att starta idrottsföreningen var för det första att lära intresserade elever mötesteknik, organisation av föreningsarbete och träning i ledarskap, så att de skulle kunna bli en resurs i idrottsrörelsen. Att många blev det märkte vi på flera sätt. År 1976 blev det t o m en ny förening i Borås, BK Boeråsen, som hade sin rot i FFIF:s arbete och som under 10-15 år hade en intensiv verksamhet. De tre grundarna Kenneth Isaksson, Hans Samuelsson och Jerry Billqvist hade fått idén till namnet, när de läste om Borås historia på folkhögskolan.

FFIF hade fotboll, friidrott, orientering och skidåkning på programmet och försökte t o m att bygga en isbana för rinkbandy nere vid Svensån. Där arbetade många grävare med spadar och vattenpumpar. Ragnar Johansson på Bil- och Traktorskolan arbetade mycket med de senare.

Inomhus var det volleyboll, basket, bordtennis och innebandy eller hockey-bockey, som det då också kallades. Ett lag deltog i början av 60-talet i SM för folkhögskolor i innebandy i Stockholm och placerade sig bra.

Öxabäck, som startat något år tidigare och som kom att dominera svensk damfotboll under lång tid, kom på besök 1967. Det blev ett svidande nederlag för FFIF:s nya damlag, som hunnit träna 1 timme, men 0-12 förbättrades vid returmatch i Öxabäck till 0-7.

För det sociala livet på folkhögskolan kom FFIF att betyda mycket.

År 1965 kom "Jippo" in i skolans samkvämsprogram. Idégivaren var en yngling från Gällstad, Lennart Thylander. (Han blev så småningom präst, föreståndare för Gålsjö stiftsgård vid Härnösand och bl a känd i TV för "Psalmtoppen".) Hans förslag diskuterades i FFIF:s styrelse och kompletterades med motionsinslag genom att "Jippot" alltid ordnades i någon lokal på 5-6 kilometers avstånd från folkhögskolan. Första gången gick färden till Gingri bygdegård, och dit återvände vi flera gånger. Promenaden startade alltid omkring kl 14, och hemfärden (ofta i månsken) skedde vid åttatiden på kvällen. Var det snö åkte vi skidor i ett långt led. Knektåsstugan, Ymergården, Vänga klubblokal, Borgstena bygdegård fick besök under de åtta år, som "Jippot" höll på. Inslag i programmet i lokalerna kunde vara sång och musik, dragkamp mellan årskurserna, andra tävlingar, kvällsmål, folklekar och dans. Det var rätt mycket förberedelsearbete med dessa "Jippon".

Under ett hjälpprojekt på skolan 1969-70 kallat "Operation dagsverke" började vi röja för det blivande el-ljusspåret. Vi fick då gott stöd av Lundbergs plaströrsfabrik, bl a 1000 kr till "dagsverket" och rätt att lägga spåret på plastfabrikens mark. Det var ekonomichefen Erik Oderland på plastfabriken, som alltid var välvillig mot oss. När spåret med hjälp av frivilliga krafter från samhället byggdes färdigt och när Fristads kommun ordnat belysning ville vi i FFIF göra reklam för motion på spåret. Vi fick inspiration från Göteborgs Studenters IF, som hade ordnat en dygnet-runt stafett kring Chalmers för många lag och noterat en lång sammanlagd sträcka. FFIF beslöt att sätta "Världsrekord för folkhögskolor i stafettlöpning i terräng". Vi startade i november 1971 på en måndagsmorgon och sprang eller gick dag och natt till fredag eftermiddag. Varje startande hade en halvtimme på sig för ett eller flera varv på banan. Det blev flera starter för var och en vid olika tider på dygnet. Jag minns att

Publik under "Världsrekord för folkhögskolor i stafettlöpning i terräng".

vår lärare Elna Hessel hade starttid kl tre på morgonen. Elfsborgs hinderlöpare Jonny Nylén hade startat på första sträckan, och när han sedan gick i mål på sista under stort jubel och vid trumpetfanfarer av nuvarande ordf i Brämhults kommundel, Lars Dahlén, hade 75 deltagare presterat 840 000 m i snöfall och kyla. Det gav stora rubriker i bilder och i bygdens media. 1973 höll vi på en hel vecka och då var en av Sveriges löparstjärnor på 800 m, Gunilla Lindh med och Uno Carlsson från Ljung. De fick göra reklam i press och radio, och när slutmannen spurtade in i målet var media väl samlade och kunde notera rekordet. 1978 var eleverna väldigt laddade och sprang i åtta dygn, så nu är rekordet 1124 m.

Under 60-talet röjde vi och märkte ut två motionsspår på sex och tio km, gula och blå spåret. De blev mycket använda. Vid den tiden bjöd FFIF in Fristadbor till att avlägga prov för "Snöstjärnan". Det var individuell skidåkning och nära 600 märken såldes.

Motionspropaganda var också avsikten med nästa arrangemang på det nya el-ljusspåret. År 1972 startade "Fristadtoppen", som pågick under fyra år – tio veckor höst och vår. Det var en lagtävling med tio deltagare i gruppen, och

det gällde att varje onsdag samla så många som möjligt i laget till minst ett varv på el-rundan. Det kom 16 lag första året, sedan minskade det något, men det var alltid "Syhästarna" från Fristads skyddskläder, som tog hem segern med nästan 100 % närvaro. Det var mycket jobb för flickorna och pojkarna i FFIF med att kolla deltagandet och stämpla startkorten genom ett öppet fönster på gamla elevhemmet Marbo, som då stod obebott.

I "Skolnytt", grundskolans veckoblad, stod att läsa den 27/4 –73: "Tack för initiativet med elljusbanan och tack för Fristadtoppen, vilken gjort en stor del av lärare och övrig personal fettfriare!"

Jag hoppas att det är många som liksom jag har goda och glada minnen från Fristads Folkhögskolas IF.

Tage Alänge

Fristads Folkhögskola

-Kunskap som varar länge

Konferenslokaler för små och stora grupper med fina övernattningsmöjligheter.

Uppdragsutbildningar efter önskemål.

Vandrarhem under sommaren till förmånliga priser.

Allmän kurs; *grund- och gymnasieskola*

Särskilda kurser; *vävning på heltid och på distans, utbildning till personlig assistent och kurs för begåvningshandikappade*

Sommarkurser 2006:

Beröring för Dig och Mig 12-15/6

Målarkurs;akvarell 16-18/6 & 16-18/8

Smyckesvävning 15-18/6 & 21-24/8

Syntolkning 26- 30/6

Dubbelväv 26/6- 2/7

"Väv en boa och ett armband" 10-13/8

Glöm inte det fina museet! För visning, kontakta skolan eller Hembygdsföreningen!

www.fristads.fhsk.se
e-post: exp@fristads.fhsk.se
Telefon: 033-23 68 00

FOLKHÖGSKOLAN FRISTAD

Stor sortering!

Bädd-soffor • Sängar

Ett besök hos oss lönar sig alltid!

Soffgrupper • Furumöbler

SparsörsMöbelfabrik

Tel. 033-26 02 58. ÖPPET: Månd. 10.00-18.00. Tisd-Fred. 14.00-18.00. Lörd.10.00-13.00.

uponor

www.uponor.se

LÄGERSKOLA VID GRÄNOME I UPPLAND 1966

Den 18 maj 1966 kunde man läsa i Uppsala Nya Tidning: "Premiäreleverna vid GammelGränome lägerskola kommer från Knallebygden. Det är 28 flickor i årskurs åtta vid Fristads centralskola, som tillsammans med sin lärare Ulla Alänge, njuter friluftsliv och idkar studier i anrik upplandsbygd en vecka framåt."

Eleverna fick själva betala 50 kr, och för övrigt var Fristads kommun så generös, att den beviljade anslag till resor och uppehälle för

8A vid Fristads Centralskola läsåret 65-66.

28 elever och en lärare under en vecka. Att denna ensamma lärare hade 24 timmars tjänstgöring varje dygn hela veckan utan extra arvode, tänkte ingen på – inte läraren heller. Att ha ansvar för 28 söta flickor var inte så lätt alla gånger, även om lägerskolan låg ganska avskilt i ett skogsområde långt från gårdar och samhällen. Men när det spred sig bland bilburna och mopedåkande pojkar, att det fanns något intressant att se i Gränome, var det lite nervöst att vara ensam om ansvaret. Jag minns, att jag flera ljumma vårkvällar satt ute och vaktade på trappan till den loftbod, där jag och de flesta flickorna huserade. En del flickor fick bo i det stora herrgårdshuset, och det gick naturligtvis lätt att hoppa ut genom fönster på baksidorna utom synhåll för mina sömniga ögon. Jag hade mina misstankar, och senare har jag fått höra hur spännande det var med "fönsterhoppningen". Jag bodde i samma rum som tre flickor, och de hade naturligtvis sämre chans än de andra att smita ut på äventyr. Mitt bestående minne från den samvaron var Britt-Marie Lindgrens otroligt sköna insomnande. Hon la ner huvudet på kudden, sa "god natt" och nästa sekund sov hon, likadant varje kväll. För oss andra var det något av ett skådespel.

Det blev en givande vecka med många olika aktiviteter. Vi besökte Uppsala, där vi särskilt ägnade oss åt domkyrkan, som vi hade förstuderat ordentligt, och i Gamla Uppsala gick och sprang vi bl a på alla kungshögarna, som numera inte får beträdas och i Österbybruk blev vi guidade av ett par vallonättlingar, som visade och berättade om järnbruket, slottet mm. Vi hade botaniska och historiska exkursioner i Gränomes närhet efter noggrant utarbetade kompendier av kursorganisatören vid Olands centralskola. Där fanns minnen från istiden, bronsåldern och järnåldern att studera. På Husby säteri fick vi höra om herrgårdens historia och se ett rationellt storjordbruk.

En kväll ägnades åt konstnärerna Carl Milles, Carl Eldh, Bruno Liljefors och Gustaf Cederström, och vi fick lära känna upplandsskalden Olof Thunman. Samtidigt fick vi höra uppländska folklåtar spelade på nyckelharpa.

En annan kväll var vi inbjudna till Olands grundskola på tesupé, där pojkarna i årskurs åtta stod för värdskapet. Jag minns inte så mycket av den konfrontationen, men jag tror att mina flickor var artigt men måttligt intresserade av dessa "småpojkar". Vid just den åldern, 14-15 år, växer flickor fortare än pojkar och är mer intresserade av pojkar, som är lite äldre. Då och även vid andra tillfällen hjälpte vi till med programmet. Vi hade bl a tillsammans skrivit en egen text till Sven-Ingvars "Säg inte nej –", som framfördes med bravur vid flera tillfällen. Lena Olsson stod för proffsigt gitarrackompanjemang. Och sångfåglar var bl a Eva Heland, Ulla Borgare och Elisabeth Reimer. Eftersom vi kom från Knallebygden måste det upp till bevis, och det var Marianne Eckerström, som framförde en knallemonolog med fässing och knallehatt.

På hemvägen gjorde vi ett uppehåll i Stockholm, där vi besökte riksdagshuset och blev visade runt av en riksdagsledamot från hemorten. Sen var det skönt att få komma hem och sooova!!!

Nästa vecka var det Fristads pojkåttors tur att resa med Sture Bergsten som ledare, men jag tror inte, att han hade samma bekymmer som jag – med uppvaktande upplandsflickor.

Ulla Alänge

På måndagen startade lägerskolan vid Gammel-Gränome. Med herrgården i bakgrunden poserar fristadsflickorna fr v Sonja Andersson, Elisabeth Reimer, Rose-Marie Nodin, Annika Holmqvist och Marianne Johansson, I bakgrunden kursorganisatör folkskollärare Hugo Fredriksson, kursledare folkskollärare Ulla Alänge och rektor Stig Almstedt.

LÄGERSKOLEVISA

I en sänka mellan bergen ligger knallestan Borås.
Den är bra och den är trevlig, men den har ett fel gunås.
Jämt det skvalar och det regnar och det öser ständigt ner.
Ser det ut att börja klarna, ja, dä kommer åter mer.

Säj inte nej – säj kanske, kanske, kanske.
En dag kan hända det håller opp.
Säj inte nej – säj kanske, kanske, kanske.
Säjer du aldrig, så finns det inget hopp.

Och i Fristad där vi bo är det vackert må ni tro.
Vi har stränder, blåa sjöar, där vi bada och vi ro.
Men när vi ska ut på läger och på morron tittar ut,
Väntande ett härligt väder, då tar hoppet genast slut.

Säj inte nej – säj kanske, kanske, ——-

Nu till Gränome och Oland har vi kommit som ni ser,
För i visan står att gossen min ska finnas här bland er. *
Kanske kommer ni till Fristad nästa gång och hälsar på.
Varmt välkomna, varmt välkomna till oss ska ni vara då.

Säj inte nej – säj kanske, kanske, kanske.
En dag kan hända jag blir din vän.
Säj inte nej – säj kanske, kanske, kanske.
Säjer du aldrig, vi ses ej mer igen.

* Syftar på visan "Gossen min bor i Alunda by".

BRUNNSGUBBEN – ETT BARNDOMSMINNE

I min barndom varnades jag ofta för Brunnsgubben. Med hänsyn till dessa varningar höll jag mig därför alltid på behörigt avstånd från brunnen.

Det där med Brunnsgubben dök ofta upp i mina tankar och så en gång tänkte jag, att jag borde se efter hur det egentligen förhåller sig med detta – kontrollera det hela.

Jag såg mig omkring, så att ingen skulle se vad jag gjorde, lade mig raklång på brunnskaret, lyfte försiktigt på brunnslocket och tittade ner i brunnen. Någon Brunnsgubbe syntes in till, men väl mitt eget ansikte, som speglade sig i brunnens vatten.

Så småningom gick det upp ett ljus för mig. Naturligtvis var dessa varningar ett sätt att hålla mig borta från brunnen och minska risken för att jag skulle ramla i och drunkna.

På den tiden var det inte möjligt att passa barnen hela tiden. Det fanns mycket annat att göra på ett lantbruk, såväl inne som ute.

Jag fick många gånger klara mig själv, för lekkamrater fanns ofta inte att tillgå. Därför fick jag själv hitta på saker att göra – roa mig så gott det gick.

Så här i efterhand förstår jag att varningarna för Brunnsgubben var ett sätt att skydda och ha omsorg om ett barn på landet. På den tiden fanns inga dagis eller dagisfröknar att vid behov vända sig till – i varje fall inte på landsbygden.

Bengt Wiktorsson

ATG • TIPS • POST
BILTVÄTT
TRÄDGÅRDSMASKINER
TEL. 26 04 00 OKQ8

Fristads
Rör-El AB
– KÄNN DIG TRYGG –
R:s VVS-garanti gäller såväl utfört arbete som levererat material
TEL: 033-21 00 30

LightInArt
FRISTAD

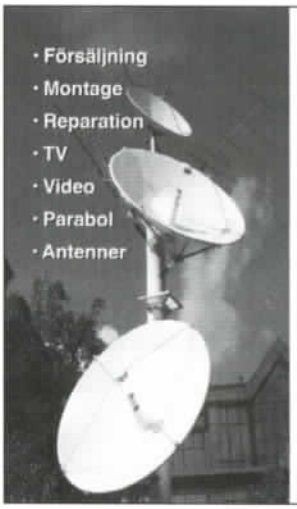
· Försäljning
· Montage
· Reparation
· TV
· Video
· Parabol
· Antenner
Rydén i Fristad
Din personliga problemlösare när det gäller TV, video och parabol!
Auktoriserad installatör för och återförsäljare av:
Viasat, Canal Digital och Boxer
Har Du problem? Ring
Bengt-Göran Rydén
Mobil: 0705-28 97 90
(innehar F-skattsedel)

frinab
FRISTADS INDUSTRI AB

Light City • 513 33 Fristad
Tel. 033-21 05 55 • www.frinab.se

City
ICA
Öppet alla dagar
7-22
Julafton 7-14

FRISTAKLIPPET
- Drop in -
Må 10.00-17.30
Ti-On 8.30-17.30
Lunch 12.00-14.00
Välkomna!
Fristad Torg, Tel. 26 03 17

• Fabriksförsäljning •
Femo
Förstoringslampor, arbetslampor m.m.

DÄCK-HANDLA
hos
DÄCK-
SPECIALISTEN
på orten
ROLANDS
DÄCKSERVICE AB
FRISTAD
Tel. 26 14 89

Vi bygger på samverkan
FRISTAD BYGG
www.fristadbygg.se
Tel. 033-23 75 30, Fax 033-23 75 40
E-post: abfb@fristadbygg.se

ÖPPET: Månd.-fred. 7-18
Lörd. 9-13
FRISTAD BYGGVAROR
Askvägen, Fristad,
Tel. 033-444 888, Fax 033-444 889
www.fristadbyggvaror.se

ALLA SLAG AV
BILREPARATIONER.
DÄCKFÖRSÄLJNING
AB Fristad Bilverkstad
Tel. 033-26 00 37, 26 93 37

HISTORIEN OM SVENSK-AMERIKANSK VÄNSKAP

Historien om vår hembygdsförenings amerikanske vän, Paul Johnson, börjar i augusti 1991. Paul Johnson hade genom pastorsämbetet i Fristad fått kontakt med hembygdsföreningen. Han hade genom sin släktforskning fått veta, att hans mormormors föräldrar, Gustaf Larsson och Anna Rebecka Nicolaidotter, som tillsammans med sina sju barn bott på torpet Grönelid i Borgstena, hade utvandrat till Amerika i början av 1880-talet. Han skulle besöka Sverige, och han ville gärna se den plats, där hans förfäder hade bott. Ann-Britt Boman, Stig Flyckt och jag (Elna Hessel) åtog oss att visa Paul Johnson platsen. Vi hade mycket god hjälp av Lennart Svensson, som kände varje tuva i Borgstena.

Elna Hessel och Paul Johnson

Paul Johnson anlände till Folkhögskolan, där han skulle få bo, en regnig augustidag. Han kom cyklande. Hans fritidsintresse, vid sidan av släktforskning, är cykling. Han deltar gärna i cykelturer som anordnas av det svenska cykelfrämjandet. När Paul Johnson installerat sig på Folkhögskolan, åkte vi - i Ann-Britts bil - till Borgstena. Med Lennart Svensson som ciceron begav vi oss till den plats, där torpet Grönelid hade legat. Alla byggnader är borta, men stengrunder visar var de legat. En gärdesgård vittnar om det arbete, som Gustaf Larsson och hans hustru nedlagt här. En smal stig visar var de gick, då de för mer än hundra år sedan anträdde den långa resan till Amerika, som skulle bli hemlandet för dem och deras efterkommande i flera generationer. Det märktes att besöket på Grönelid var en stor upplevelse för Paul Johnson.

Vid en kvällsmåltid hos Ann-Britt och Gunnar Boman summerade vi dagens intryck. Paul Johnson talade en inte helt felfri men förståelig svenska.

Efter att ha blivit intervjuad av Lena Kvist i Borås Tidning cyklade Paul Johnson följande dag vidare mot Borås. Där fick han tillfälle att träffa en kollega, hälsoplanerare Inga-Maj Håkansson. (Paul Johnson är tjänsteman vid en institution, som motsvarar Statens Folkhälsoinstitut.)

Efter ett par veckor fick vi ett brev från Paul Johnson. Han tackade för att vi hjälpt honom att hans "dröm blev verklighet". Han underströk sitt tack med en gåva på 700 kronor till Hembygdsföreningen.

Historien slutar inte här.
Något år senare kom Paul Johnson tillbaka till Fristad. Han hade med sig sin syster Christina. Han ville visa henne deras förfäders hemtrakt. Vid detta tillfälle besökte vi också Borgstena kyrka.

Hösten 1996 besökte jag vänner och släktingar i Amerika. Mina vänner bodde i delstaten Maryland. Paul Johnson bodde inte långt från dem. Jag kontaktade honom. Han föreslog att vi skulle träffas i den skola, där han varje lördagsförmiddag deltog i en kurs i svenska. Vi mötte honom, och efter lektionen bjöd han min ungdomsväninna och mig på lunch på en trevlig restaurang i Washington DC. Talesättet "världen är liten" besannades, då vi fann att Paul Johnsons svenskkurs var förlagd till den skola, där min väninnas svärson tjänstgjorde som svensklärare.

Det finns som bekant många svenskättlingar i USA. En del tillhör Vasaorden eller någon annan organisation, som samlar personer med svensk anknytning. Några månader efter mitt besök i USA ringde min väninna och talade om, att hon och hennes man hade träffat Paul Johnson vid en svensk-amerikansk sammankomst i Washington DC.

Av en personlig anledning kom jag att tillbringa millennieskiftet hos mina svensk-amerikanska vänner i Maryland. När jag kom

till Gaithersburg, där mina vänner bodde, talade min väninna om, att hon hade bjudit hem Paul Johnson på middag följande dag. Det blev ett trevligt återseende. Jag konstaterade, att Paul Johnsons svenska var avsevärt förbättrad. Han bekräftade att han fortsatte att läsa svenska. Han höll just på att studera Vilhelm Mobergs romaner.
Under de följande åren inskränkte sig min kontakt med Paul Johnson till jul- och nyårshälsningar.

I somras hörde Paul Johnson av sig till Ann-Britt Boman. Han skulle komma till Sverige för att deltaga i ett cykelevenemang. Han och hans cyklande kolleger skulle vara inkvarterade i Ulricehamn. Kanske skulle han kunna få träffa några representanter för Fristads Hembygdsförening? En dag i början av augusti åkte Ann-Britt Boman och jag till Ulricehamn och hämtade Paul Johnson. Vi fick en trevlig kväll tillsammans med honom hemma hos Ann-Britt och Gunnar Boman. Paul Johnsons sverigeintresse var lika intensivt som 14 år tidigare. Ett vänligt brev och en check på 1000 kronor till hembygdsföreningen bekräftade hans tacksamhet för att vi hjälpt honom att finna sina rötter här.

Julhälsningarna från Paul Johnson kom som vanligt, nu formulerade på god svenska. Vi hoppas på fortsatt kontakt med Paul Johnson.

Elna Hessel

VÄLKOMMEN TILL DIN PRESENTBUTIK!
Presenter i alla prislägen
Dukar, hemslöjd och handarbeten
Kaffestuga med hembakat
Öppet Vard. 9.30-18 Lörd. 9.30-18
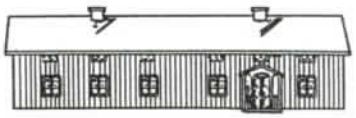
Öppet Vard. 9.30-18 Lörd. 9.30-18
EKELUNDS VÄVKAMMARE
Stora Vägen 23, 513 34 Fristad. Tel. 033-26 90 45

Frisör
för modern hårvård!
Salong Margareta Margareta Gustafsson
Tel. 26 12 07

Fristads Express
033-22 23 70

HANDLA STRUMPOR & UNDERKLÄDER TILL LÅGPRIS I FRISTAD
Vi har ett stort sortiment av trosor, BH, nattlinnen, strumpbyxor, herrunderkläder, strumpor och sockar.
VÄLKOMMEN!
SUNÉVA
STRUMPOR & UNDERKLÄDER
Torget, 513 34 Fristad
Tel: 26 69 24

ETT SÄKERT VÅRTECKEN

När du hör
tofsvipans ängsliga
och gälla läte
ljuda i ditt öra
och ser dess
tumlande akrobatiska
lågflygning
över maderna
är våren
inte långt borta

SOL I MARS

Bäckens vatten
glittrar i marssolen
och stackens myror
lockas fram i tusental
av solens värmande
strålar
Dikesrenens vide
vidgar de ljusgrå
sammetsmjuka ögonen
i solskenet

Små tecken
på vårens ankomst
- någonting
att glädjas över

NÄR VINDEN TOG LEDIGT

Den dagen
vinden tog ledigt
var det stilla och tyst
i skogen
- inte ett ljud hördes
- inte ett sus
i trädens kronor

Det var bara aspen
en bit bort i backen
som inte kunde
hålla tyst
Den darrade
och skälvde av oro
- prasslade oavbrutet
med sin utstyrsel

Men, inte bara i skogen
utan överallt
i vår omgivning
finns det individer
som oroar sig
hur stilla och fridfull
dagen än tycks vara

ATT GÅ VILSE

Den som går vilse
gör ofta misstaget
att inte i tid
uppmärksamma
kontrollerna
utmed färdvägen

ÅSKAN

När åskan
tassar fram
i filttofflor
på avstånd
oroar den oss inte

Men så snart den
byter om
till trätofflor
med klackjärn
och kastar eldklot
kors och tvärs
över våra huvuden
blir vi skärrade
och hukar oss
för övermakten

UNDANFLYKTEN OCH LÖGNEN

Undanflykten
är dimbanken
som skymmer
sikten
och lögnen
är kvickroten
som hejdar
sanningen

I HÖSTENS TID

Nu
så här
i höstens tid
vill jag likna
ekträdets löv
- att envist vägra
släppa taget
och försöka
hänga kvar
så länge
som möjligt

ILLUSTRATIONER AV GERTRUD JOHNSSON

ASKLANDA – FRÅN BONDGÅRDAR TILL VILLAOMRÅDE

Asklandaområdet kallas ett stort villaområde i Fristad. De flesta tomterna är avstyckade från fastigheterna Asklanda Västergården och Asklanda Östergården. Just nu pågår nybyggnation av flera hus på själva gårdstomten till Asklanda Östergården. De gamla lönnarna runt gården är borta liksom det som var kvar av ladugården. En epok är slut.

Vad har då funnits före villabyggandet?

Enligt "Ortnamn i Älvsborgs län" nämns Asklanda första gången 1343 i den latinska formen "in Asklandum" i diplomatarium. År 1545 omtalas Askelanda. Förleden är trädnamnet "ask" och efterleden pluralis av "land" i betydelsen "terräng, område".

Det fanns två gårdar, Asklanda Västergården 3/8 mantal och Asklanda Östergården 3/8 mantal. Från början hade de två gårdarna varit var sitt fulla mantal, men på 1600-talet blev gårdarna förmedlade till bara 3/8 mantal. Ofta var det dålig skattekraft i ofärdstider som gjorde, att gårdarna inte kunde betala de skatter som hörde till ett fullt mantal. Västergården

Flygfoto över Asklanda Östergården 2:10 tillhörande Kurt Pfannenstill. Nuvarande Poppelvägen var utfartsväg för gårdarna och huset i detta område. Till höger skymtar nuvarande Poppelvägen 1, uppfört av Ejnar Teodorsson. Där låg förut den gamla ladugården som tillhörde Asklanda Östergården 2:12.

omnämns 1700 och Östergården 1715. I reduktionsjordeboken 1685 omtalas Måns och Jöns i Asklanda. Där omtalas också att gården köpts till frälse av välborna fru Ingrid Gylta på Påtorp år 1627. I jordeboken 1699 nämns Anders och Lars i Asklanda. Laga skifte skedde 1839-1840. Då omfattar Östergården två gårdar om vardera 3/16 mantal.

Det laga skiftet innebar, att gårdarnas ägor samlades i ett sammanhängande stycke. Ibland flyttades gårdarna ut på ägorna, men så skedde inte här. Vid skiftet fanns det två ägare i Asklanda. Johannes Andersson äger Västergården och halva Östergården. Börje Linderoth äger den andra delen av Östergården. Västergården har sina byggnader på ena sidan av Bredaredsvägen, och Östergården har sina byggnader på den andra.

Varje liten jordbit är uppmätt och omtalad i ett skiftesprotokoll. Där finns Börjes trädgård och hage vid Börjes stuga liksom tomter och humlegård hos Johannes. Han har också en kålgård. Bakom tomterna upp mot Torbjörntorp låg Smeängen med den utskjutande delen Rumpan och Smeängsberget. Troligen var det ängen vid smedjan. Denna låg en bit bort från de andra byggnaderna på grund av brandrisken. I backen ner mot sjön finns "gamla potätgravar", troligen för att förvara potatis.

Från gårdarna går en väg mot Nabben, den gamla fägatan för att driva husdjuren till betet på skogen. Djuren samlades ihop på gårdarnas gemensamma fätå. Den låg en bit bort utmed vägen och där låg också ett område med gamla tomter, alltså rester av tidigare bebyggelse. Strax hitom Nabben och bäcken ner mot sjön låg Ekelundstorpet med hus utsatta på kartan. År 1767 hette soldaten på Bredevad Gustaf Ekelund. Var det han som bodde på torpet först? På andra sidan vägen fanns Kvarnfallet, där det troligen funnits en kvarn. Strax intill låg Schultz´ lycka med åkrar. Namnet kan minna om äldre bebyggelse. Vidare finns också Lindbergsbacken.

Andra fantasieggande namn är Länghems håla och Gossehålan strax bortom gårdarna på nuvarande Lönnvägen. Klas Olofsson skriver en dikt om Gossehålan i "Kring kvällbrasan" och placerar den "Vid Öresjö, så där vid pass ett stenkast norr om Nabba vass". Åkrarna var intagor, inhägnade åkerlyckor i ängsmarken. De har namn som Kyrkåkern och Kvarnåkern, kanske för att de låg vid vägen mot kyrkan respektive kvarnen, alltså Ljunga kvarn. Mera

Kaffepaus i höbärgningen på åkern nedanför Bredaredsvägen. I bakgrunden ses ladugårdarna till både Västergården och Östergården. På bilden ses fr v Klas Siberg, Siberg, Gösta Lengberg, Kasper Lengberg, Märta Persson med dottern Britt, Ingrid Lengberg, Erik Andersson i Sandvik.

svårförklarligt är namnet "Barnas åker". Det finns också "äckra", som tyder på tidigare odling och svedjor, där man svedjat.

Asklanda Västergården 1:1

Asklanda Västergården finns fortfarande kvar i släkten genom Ann-Marie Frick, född Sandbecker. Hennes mor Ingrid var syster till Sven Petersson (1892-1979), som var tidigare ägare till gården. Han var en känd kommunalman i Fristad och under 1940-talet hade han som kommunalkamrer huvudansvaret i gamla Fristads kommun. Något år efter kommunsammanslagningen 1952 avgick han efter lång och trogen tjänst. Hans far Gustaf Adolf Petersson var också kommunalt verksam en kort tid, bl a som kommunalnämndens ordförande. Han var gift med Hilda, som kom från Håcksvik. Ett stort intresse var fiske och han byggde ett litet

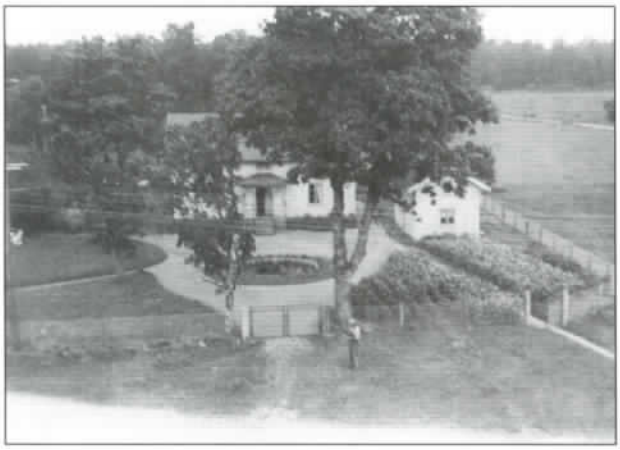

Asklanda Västergården. I bakgrunden den gamla Bredaredsvägen.

rött hus vid Adlaviken i Öresjö, ett hus som fortfarande finns kvar. Fadern hette Petter Johansson och var en mycket känd kommunalman. Han lät bygga den mangårdsbyggnad som finns i dag, och han var också en drivande kraft när det nya fattighuset kom till stånd 1886, det som senare blev Munkågården. Petter Johansson var född 1834 och gift med Anna Rebecka Andersdotter född 1833. Gården övertogs 1861. Hans bror Olof Johansson född 1836 ägde en del av Asklanda Östergården och var gift med Klara Nilsdotter från Vänga född 1843. De fick många barn. År 1877 köpte han Nabben. År 1879 dog Olof Johansson och Klara Nilsdotter med fem minderåriga barn emigrerar till Amerika 1882.

Petter Johanssons far hette Johannes Andersson, född i Fristad 1801. Han var gift med Catharina Persdotter också född 1801 i Asklanda Östergården. Hennes far var Per Persson på samma gård född 1764 och modern hette Carin Gunnarsdotter född 1762. Det verkar som om de ägde både Västergården och en del av Östergården.

Manbyggnaden på Västergården är uppförd 1885. En lillstuga är äldre, troligen uppförd i början av 1800-talet. Ladugården är borta. Den brändes ner som ett övningsobjekt för brandkåren.

Gamla Bredaredsvägen med Asklanda Västergårdens ladugård. Framför den syns vägen mot Nabben. Vägkorsningen till vänster något utanför bilden.

En syrenhäck av ansenlig höjd liksom ett stort vårdträd finns framför huset liksom en grusad gårdsplan med rundel som minnen från gammal trädgårdskultur. På andra sidan Lidavägen finns en lutande bautasten ovanpå en gravsättning som minnen från bosättning långt tillbaka. Det berättas, att det stått ett slag där för längesedan.

Asklanda Östergården 2:3

Till Västergården hörde torpet Sandvad och till Östergården torpet Hagen, vars förste bebyggare var trumslagare Johan Blomgren. Denne, som var en imponerande person med sitt långa vita skägg, beskrivs av Klas Olofsson i hans dikter om Fristad hed. Torpet låg på Skalleområdet. Ett tredje torp var Bredevad, som var Längjum Frälsegårdens och Asklanda Västergårdens soldattorp. Det hade fått sitt namn efter en bäck, som kom uppifrån höjderna vid Lida och Iglasjön och varje vår och höst svämmade över vägen vid torpet, så att det blev ett brett vadställe. Där bodde från omkring år 1780 till omkring 1800 soldaten Anders Lengberg (1752-1823) med sin hustru Gunla. Han blir antagen 1776 och tar avsked 1807, alltså efter 30 års tjänst. Han är då vicekorpral. I början har han namnet Börje. De flyttar sedan till Sibbarp och brukar en liten gård. Deras dotter Merta (1782-1846) gifter sig med korpralen Olof Art, som tar över gården och blir stamfader för en gren av Arta Olofsgårds-släkten. Dennes son Olaus Olofsson beskriver sin morfar så här:

"Min morfar hette Andreas Längberg och hade två barn: Börje Linderoth och min mor. Han, min morfar, var på en gång bonde på eget 1/4-hemman mantal Sibbarp, soldat för roten N:o 1187 Längjum Frälsegården och fiolspelare, död 1823."

Utsikt över ägorna från Asklanda Östergården. I förgrunden Britt Jonsson f. Persson och Bengt Persson.

Börje Linderoth levde 1788-1858 och han var först bosatt på torpet Risåsen eller Revåsen under Nyarp, dit han flyttade 1819 från Påtorp. Han var gift med Catharina Petersdotter f. 1800 från Nyarp. År 1828 köpte han 3/16 mantal Frälsegården Asklanda Östergården och blev därmed den förste ägaren av denna släkt. Gården benämns också Asklanda Östergården 2:3. I husförhörslängderna och bouppteckningen står också hustrun Anna Lisa Pettersdotter f. 1794. Dottern Sara Maria f. 1822 gifte sig med P.M. Wassholm i Sibbarp. Börje Linderoths son Anders Börjesson Lengberg (1825-1882) tog sedan över gården och gifte sig 1876 med Sara Maria Andersdotter (1838-1892) från Bredared i Rångedala. Han var också fjärdingsman och kommunalt verksam. År 1856 uppfördes det stora rödmålade boningshuset, som revs våren 1956. Det lär ha byggts av samme byggmästare som byggde den första folkskolan i Fristad, nuvarande Musikens hus. Enligt ansökan till Brandstodsbolaget beskriver han sin egendom så här:

Sara Andersdotter med sonen Casper. Fotot är troligen från 1880-talet efter fadern Anders Lengbergs död.

"Nr 1. Boningshus av trä täckt med tegel, timradt, brädfodradt, måladt med gul oljefärg, byggt år 1856, 48 fot långt, 32 fot bredt, 25 fot högt, bestående af 2 våningar, innehållande 13 boningsrum, 2 kök, 1 förstuga samt vind.
Nr 2. En byggnad av trä uppförd år 1850 innehållande drängstuga.
Nr 3. En byggnad av trä innehållande spannmålsbod, visterhus, wagnbod och vedbod.
Nr 4. Intill N:o 3 en byggnad av trä uppförd 1849 innehållande en ladugård med tröskverk."
Kanske är drängstugan identisk med det bryggghus innehållande en drängstuga som fortfarande finns kvar, byggt mitt över den lilla bäcken.

År 1864 hade Älvsborgs regemente köpt en del jord från Asklanda Östergården, där senare en skjutbana anlades. Enligt handlingarna exproprierades marken och ägarna fick ersättning både för marken till skjutbanan och den nya vägen som anlades norr om den gamla häradsvägen. Den nya vägen är den som används i dag. Man skulle skjuta ner mot sjön, och då

kunde ju den gamla vägen inte användas. Det finns dock en hel del invändningar mot vägbygget.

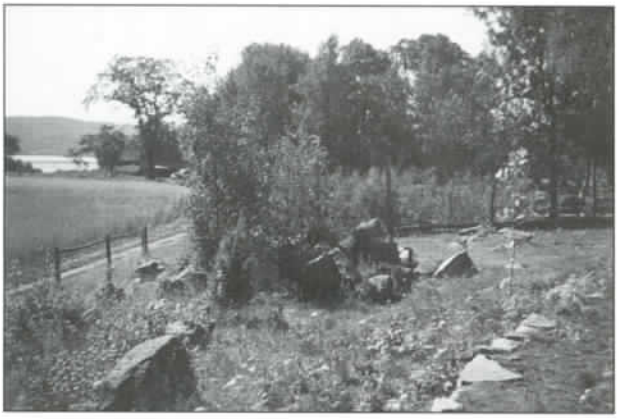

Man skymtar Öresjö när man står i slänten nedanför Kasper Lengbergs nya hus. Vägen som syns är nuvarande Lönnvägen.

Sonen Kasper föddes 1877 och Axel Gottfrid 1879. Axel dog efter några år. Det fanns även en halvbroder, Klas Emil Lengberg, som emigrerade till Oakland i Kalifornien 1887 och där kallades Lindberg. Kasper var bara fem år när fadern dog 1882 och femton när han blev helt föräldralös. Hustrun Sara arrenderade ut gården till Karl Johan Hellgren efter makens död. Hon hyrde också ut rum i den stora byggnaden och det finns ett kontrakt från den 1 oktober 1884, där hon hyr ut "3 rum med kök i öfre våningen av manbyggnaden å frälsehemmanet Asklanda Östergården jemte egen wedbod, del i källaren och vinden, att begagna brygghuset samt ett stycke jord till trädgårdsland, allt emot ett öfverenskommet hyresbelopp af 100 kronor för år räknat." Hyresgäster var Herr Gustaf Söderling och Fröken Hilda Wick. När Sara dog, flyttade Kasper till en morbror och moster på Tyskagården i Tärby och tillbaka till Asklanda 1902. Morbrodern Gustav Österberg flyttade sedan också till Asklanda Östergården tillsammans med systern Katrina Andersdotter och pigan Matilda Johansdotter, senare kalla Valla-Tilda.

Kasper Lengberg gifte sig med Hilda Johansson f. 1884 i Varnum och fick barnen Gösta, Märta, Gunnar och Arthur. Hilda kom som piga till Asklanda år 1902, hennes yngre halvbror Herman Isaksson blev sedan fosterson i familjen. När familjen blev större städslade Kasper i november 1911 pigan Tekla Karolina Pettersson från Rångedala. Hon gifte sig senare och var bosatt i Borås. Ända till sin död umgicks Tekla med familjen, speciellt med Märta och hennes familj berättar Märtas dotter Britt Jonsson. Britt vistades mycket hos sin mormor och morfar framför allt under somrarna och berättar om ett stort och glatt umgängesliv med många ljusa minnen. När sonen Gösta gifte sig med Ingrid och tog över gården, byggde Kasper och Hilda Lengberg ett hus intill Östergården på en liten höjd år 1938, ett hus som fortfarande finns kvar i ombyggt skick. Till Östergården hörde också halva området Munkhagen nere vid Munkån, och där såldes tomter till sommarstugor. Området var delat på Västergården och Östergården.

Det gamla brygghuset på Asklanda Östergården med bäcken som rann under huset.

Gösta Lengberg övertog Asklanda Östergården 2:3 1942 och hade sönerna Håkan och Bertil. Då fanns fortfarande den imponerande mangårdsbyggnaden, som uppförts av hans farfar. En tid i början av 1900-talet innan Hedås skola byggdes, hade det varit småskola där med Ada Aronson som lärare. Hennes skolsal blev stora köket och själv hade hon ett rum på övre våningen. Ada Aronson var född på torpet Källeberg under Komlösa Gunnagården. Senare byggde hon tillsammans med systern Josefina fastigheten Solhaga på Asklandas ägor nere vid Öresjö. Mellan Solhaga och Björksäter, där Klas Olofsson bodde rann en bäck, och det blev en mångårig träta om tillgången till bäckens vatten. För övrigt fanns det många bäckar som rann från höjderna och ner till Öresjö, kanske 7-8 stycken.

Övervåningen på Östergården hyrdes ut till sommargäster och andra. Under Kaspers tid bodde bl a grosshandlare Jakobsson och famil-

jen Bror Hagberg där. Även ett par små sommarstugor för uthyrning hade byggts på 1930-talet.

Asklanda Östergården hade sina åkrar framför gården ner mot Fristads samhälle, och jorden var inte särskilt bördig. Det var enligt "Sveriges bebyggelse" mullhaltig sand på sand, och torra somrar var skörden inte så lysande. På istiden hade stora mängder sand avsatts på det som senare benämndes Fristad hed med omgivande områden. Bakom Östergården upp mot Torbjörntorp fanns sankmarker som avvattnades genom en bäck ner mot Öresjö tvärs över gårdstomten. I de små dammarna fanns vattenödlor, salamandrar, och på vintern kunde man åka skridsko där. När ett brygghus byggdes, lades detta tvärs över bäcken, så att man hade rinnande vatten. Vattnet leddes också in i en cementränna, så att man kunde kyla mjölken. Många sommargäster köpte mjölk på gården. Över bäcken fanns en liten "hallabro" med stora stenhällar. Brygghuset och bron finns fortfarande kvar.

Asklanda Östergården och Västergården låg på var sin sida om den gamla häradsvägen mellan Tärby och Bredared, som fortfarande finns kvar men nu heter Västergårdsvägen. Mot Fristad går den sedan över i Alvägen. Från byplatsen utgick vägen mot Nabben och Lida, omramad av stenmurar som fortfarande finns kvar. Det var alltså en trevägskorsning. Nuvarande Lönnvägen har kommit till senare.

Asklanda Östergården 2:2
Denna gård ägdes alltså av Olof Johansson, bror till Petter Johansson i Västergården och dessförinnan av Olofs föräldrar och morföräldrar. Olof var gift med Klara Nilsdotter född i Vänga 1843. De fick många barn. År 1877 köpte han Nabben.

Manbyggnaden på Asklanda Östergården 2:2 är uppförd omkring 1860, alltså under Olof Johanssons och hans föräldrars tid. Den beskrivs år 1928 sålunda i ansökan till brandstodsbolaget om försäkring:

"Boningshus av trä. Täckt med tegel, timrat, brädfodrat, målat med rödfärg, byggt år 1860, 38 fot långt, 28 fot brett, 22 fot högt, bestående

Fram till 1956 var detta mangårdsbyggnaden på Asklanda Östergården. Framför huset syns Gösta och Ingrid Lengberg med sonen Håkan.

av 2 våningar innehållande 4 bostadsrum, 1 kök, förstuga samt vind, skafferi, 1 mindre kvist och förstugukvist. På 24 fots avstånd från huset finns en byggnad av trä täckt med tegel och spån uppförd år 1861, timrad, brädfodrad, målad med rödfärg, 64 fot lång, 20 fot bred, 12 fot hög innehållande vagnbod, snickarebod och svinhus."
Enligt en karta från 1921 finns en större byggnad, kanske ladugård, på andra sidan av nuvarande Lönnvägen. Denna väg användes inte, utan utfartsvägen gick i nuvarande Poppelvägen. Det stall som finns i dag i skogskanten, från början fähus, lada och redskapsskjul, uppfördes år 1935.

Olof Johansson dog 1877 och efterlämnade hustru och minderåriga barn. Från begravningen finns ett handskrivet brev med blyertsram av följande lydelse:

"Enkan Rebäcka Olofsdotter med son och döttrar Anmodas Ödmjukeligen med sin närvaro hedra min kära mans Olof Johanssons Jordfästningsakt Söndagen den 27 dennes. Samling sker härstädes kl 7 på morgonen.
Asklanda Östergården d. 23 juli 1879
Klara Nilsdotter"

Det kan tilläggas att det var vanligt med samling kl 7.00 på morgonen, eftersom jordfästningen ofta skedde före gudstjänsten på söndagen, och då fördes kistan direkt till graven på kyrkogården. Sedan var begravningsgästerna med på gudstjänsten och återvände sedan till sorgehuset, där det serverades riklig förtäring.

Rebecka Olofsdotter hade besittningsrätten till Nabben 1851-1877, och tidigare hade hennes far och farfar bott där. Hon står med på dagsverkslistorna när skolhuset, nuvarande Musikens hus, skulle uppföras på 1850-talet. Det var Anders Börjesson Lengberg på Asklanda Östergården 2:3 som stod för dessa listor. De finns bevarade och talar om vilka som skulle infinna sig till dagsverken varje dag.

Efter Olof Johanssons död köptes Asklanda Östergården 2:2 av Petter August Andersson född 1826 i Fristad med hustrun Johanna Carolina Larsdotter född i Gingri 1840. De hade sonen Frans Viktor Asklin, dottern Alma, tvillingarna Johan Leander (emigrerade till Amerika) och Anna Sofia samt sonen Klas Emil. Efter hustruns död gifte August Andersson om sig med Anna Lovisa Persdotter.

Det finns en köpehandling från 1917, där Anna Lovisa köper Asklanda Östergården 2:2 av Emil Larsson, som alltså bör ha varit ägare en tid. Här finns också ett gravationsbevis med hänvisning till rättigheten att skörda gräs på det inom hemmansdelens ägor belägna Fristads sockens skifteslag tillhörande lertaget vid Öresjö.

Vid hennes bortgång 1927 övergick äganderätten genom testamente till de ovan nämnda barnen i makens första äktenskap. Fastigheten Asklanda Östergården 2:2 hade blivit 2:12. Ägostyckningen hade börjat 1916 och fastställdes slutligen 1921. Den omfattade också fastigheten 2:10, Kurt Pfannenstills fastighet. Den hade uppförts 1908 , där det nu är Ekvägen 1, och en liten ladugård 1910. Dit hörde också 4 hektar jord. Dottern Helga Ingesund bor fortfarande kvar tvärs över gatan. Vidare hade tomter frånsålts. Systrarna Johansson från Lida gifte sig, köpte tomter och byggde hus. År 1933 blev furiren, senare fanjunkaren Gustaf Ejnar Pettersson Ejander och hans hustru Britta ägare till 2:12. Han var gift flera gånger. Flera av hans bröder från Ekenäs byggde hus i närheten. År 1952 köptes 2:12 av Carl Thorsten Berg. Han var känd för finurliga och välljudande dikter och medarbetade i flera tidningar med dikter och berättelser. Dikterna finns samlade i diktsamlingen "På begäran". När Gösta Lengberg fyllde 50 år skrev han en dikt i form av en pokal.

En skål
tillägnad
Gösta Lengberg
på femtioårsdagen

Tillåt poeten att rista en runa
djupt i min rimpokals buktiga yta
hyllande Dig, som har nödgat Fortuna
att låta det härliga hemmet flyta
rikligt av mjölk så ock av honung.
Friborne man, jag söker Din like,
på hemmanet Ditt är Du konung
och regerar själv Ditt rike
såsom Du vill och behagar
följer blott egna lagar.
För Dig Asklandabonde
flyr nog den onde.
Åren har ristat
runor i skinnet,
än Du ej mistat
vikingasinnet.
God och ung
handen tung
foten kvick
säker blick
manligt skick
glad bland vänner
sådan vi Dig känner.
Efter Din hjälp vi trånar
och ofta oss villigt Du lånar
både hästen och harven och plogen
och ger oss en flaggstång från skogen.
Hos Dig står korna som skaffar oss gödsel
också kalvdans på borden vid kobarnens födsel.
Gunnar Hedlund och jag som mest plöjer med truten
vi står väl skamsna i kväll bortom förstugeknuten
och gratulerar en bonde på ett rimsaltat tungomål,
låt oss höja ett leve och tömma min konstiga skål.

Nybyggnation på Asklanda

Redan tidigt började tomter säljas och avstyckas från Asklanda-gårdarna. Den kände folklivsforskaren Klas Olofsson byggde en villa i nationalromantisk stil, Björksäter, med utsikt över Öresjö 1909. Vid samma tid uppfördes Solhaga. På 1930-talet uppfördes Ekhaga av målaren Ejnar Lundqvist och även andra hus som Solängen och Furuhill. Så kom den stora byggruschen. Regementets mark köptes av kommunen och hus byggdes på Björkvägen, Öresjövägen och hela detta område. År 1963 köpte kommunen 6 hektar av Gösta Lengberg och följande år kom byggnationen i gång. Det var ju sandjord och ganska lätt att bygga. Det blev en betydande variation, eftersom det rådde stor frihet i fråga om hustyper. Gatorna kom att heta bl a Poppelvägen, Ekvägen och Almvägen. År 1965 köpte kommunen ytterligare mark på Asklanda, 21 hektar från Sven Petersson i Asklanda Västergården. År 1968 köptes ytterligare 3 hektar av Gösta Lengberg, Asklanda Östergården och 1,5 hektar av Ingrid och Hadar Sandbecker.

Det tidigare området på Asklanda Östergården var i stort sett helt bebyggt hösten 1968. Nu rörde det sig om det sanka området upp emot Kulla. År 1970 uppfördes ett 20-tal villor, bl a på Slånvägen och Törnrosvägen, den gamla vägen mot Bredared. År 1972 förbereddes marken på Asklanda Västergården för bebyggelse genom att vatten, avlopp och vägar anlades. Det var besvärliga terrängförhållanden och tomterna blev ganska dyra, 24 kronor per kvadratmeter. I samband med detta anlades också en båtbrygga vid Asklanda med en pir ut i sjön.

"Hallabron" över den lilla bäcken på Asklanda Östergården.

Nu i början av 2000-talet har bebyggelsen på Asklanda-området utvidgats ytterligare genom att området Buxbomen har kommit till stånd. Där finns varierande byggnadsstilar från gammaldags timmerhus till ett modernt underhållsfritt trähus. Även ytterligare byggnation planeras på andra sidan Lidavägen mot Bredared.

Från att ha varit ett par gårdar har Asklandaområdet nu blivit boplats för många människor. Förhoppningsvis kan ytterligare fakta och erfarenheter samlas och kanske kan den yngre generationen bli intresserad av att jämföra området då och nu.

Varje epok har sina villkor och förutsättningar. Vi behöver emellertid vara medvetna om banden bakåt och se sammanhang och helhet. Det är en förutsättning för att vi ska kunna utnyttja vår stund på jorden på ett bra sätt utan negativa konsekvenser för kommande generationer.

Ann-Britt Boman

Källor och litteratur:

Husförhörslängder
Karta och protokoll från laga skiftet 1839-1840
Ortnamn i Vedens härad
Bertil Rydin: Fristad 1951-1973
Gustaf Thulin: Torpen i Fristads socken
Muntliga uppgifter och dokument rörande gårdar i Asklanda

På vägen till Nabben framför ladugården på Västergården. Till vänster Ingrid Sandbecker och sedan troligen Märta Lengberg och Stina Svensson

En av de tidigare villorna på Asklanda, Poppelvägen 1 byggd av Ejnar Teodorsson.

Pfannenstills hus låg på nuvarande Ekvägen 1.

CARL TH. BERG – EN DIKTARE I FRISTAD

"Människor vrakar och väljer.
Otroliga saker man säljer,
och här är en grå debutant,
som säljer sin själ för en slant .

Medan värken kring magmunnen molar
med vemodigt löje jag gnolar
fragment ur mitt trasiga liv
I takt med mitt versperspektiv."

Så skriver Carl Th. Berg i dikten "Loppmarknad" i diktsamlingen "På begäran", som kom ut 1970. Det är en dikt med en något bitter underton, och man blir nyfiken och vill veta mer om författaren.

Trädgården på Asklanda Östergården 2:12, nuvarande Lönnvägen 6, på Carl Th. Bergs tid.

Carl Th. Berg var född i Karlskrona år 1901. Familjen flyttade till Mariestad 1916 och 1929 kom han till Boråsbygden, först till Sjömarken och 1952 till Fristad. Han köpte då Asklanda Östergården 2:12, nuvarande Lönnvägen 6. Manbyggnaden där är från mitten av 1800-talet. Han var kontorschef på olika företag, bl a postorderföretaget Allmänco men var också medarbetare i flera tidningar. På 1920-talet skrev han bygdehistorier i Smålänningen under rubriken Eskil i Fälanda. Han berättar själv: "Det handlar om Smålandsbygden. Min far var smålänning och reste omkring i Småland och Blekinge och berättade bygdehistorier på olika tillställningar." Han var överkonstapel vid fängelset i Karlskrona och flyttade sedan till Mariestad. Tidigare hade Carl Th. Berg medarbetat i Triumf i Uppsala och från 1935 till omkring 1970 i Borås Tidning under signaturen "Jerry". Det rörde sig om dagsaktuella dikter med politiskt och skämtsamt innehåll. Han har även skrivit prosaberättelser, såsom noveller i Hemmets Journal.

Ovanstående uppgifter har Carl Th. Berg meddelat rektor Sven-Evert Gustafsson i Fristad år 1974.
I diktsamlingen finns dikter av skiftande karaktär. Gemensamt är dock ett lätt och rytmiskt språk. Dikten "Framsteg" innehåller endast fyra rader:

"Vi struntar i prästernas gamla kiv,
om synden var Adams, om Evas
Nu vet vi allt om en människas liv,
men inte hur livet skall levas."

Dikten "Söken och…" har samma struktur:

"Somligt fick vi veta och somligt fick vi tro,
men en del fick vi liksom endast ana.
Men aldrig skänker aningar ett hjärta frid och ro,
och sökandet blev mänsklighetens vana."

Dikten "Ultrationaliserad" är en tidsbild:

"Barnen blev borta i storstadens stank
grannen köpt åkrar och ängar
Grödan är bärgad i närmaste bank,
Där det enda som växer är pengar.

Så öde och tom står min ladugård,
Tomma stå visthus och lider.
Ingenting tarvar min ömhet och vård.
Det är bara mitt hjärta som svider."

Men det finns också många glädjefyllda dikter. Han och hustrun Sigrid hade ett brinnande intresse för växter och djur. Deras trädgård var

Sigrid och Carl Th. Berg.

ett formligt paradis, speciellt när tulpaner, påskliljor och pingstliljor fyllde den. På sommaren blommade rosorna, och framåt hösten gav de många fruktträden och bärbuskarna riklig skörd. Vidare hade de får och höns, och hundar var också ett av deras intressen. Till och med polisen använde sig av deras väldresserade hundar. Man kan ana glädjen inför de första vårblommorna i dikten "Crocus":

"Helt nyss stod min gumma
vid södersolsvägen, den ljumma,
och så, hokus pokus,
skriker hon till:
Å, älskling, en crocus!

Så stod vi där båda
Att Mästarens under beskåda.
Jo, nu nalkas stunder!
En himmelsblå crocus!
Åh, vilket under!"

Carl Th. Berg skrev även limerickar.

"Nicklas från torpet i Vänga
med dynamit sin katt ville spränga.
Katten stack som en rök
in i torpstugans kök.
Nu bor Nicklas i sin lagårdslänga"

"I sin eka satt jägarn på Säven
Med litern och bössan i näven.
Ekan välte med ett!
Ingen jägarn har sett,
Blott på stranden den gråtande räven."

Så till slut dikten "Tack för igår" med filosofiska funderingar över livets berg- och dalbana:

"I går drack jag gammalt och ädelt vin
ur slipade glas hos fröken Christine.
I dag – en skvätt vatten ur koppen.
I går åt jag kyckling och hummerklo,
Äkta sardiner och fågelbo.
I dag - en bit paltbröd får kroppen.

Kyckling och paltbröd ödet oss sänder,
Slikt ger vår livsväv behagliga ränder
Nu tackar för kyckling gårdagens gäst
Och äter sitt paltbröd nöjd till härnäst."

Carl Th. Berg.

Carl Th. Berg avled år 1984 och hans hustru Sigrid år 2005. Efter prövningar i livet fann han lycka och gemenskap med henne och han har skrivit flera dikter om detta. I dikten "Till henne" skriver han:

"Så håll mig fast och släpp mig ej, min Kära
ty jag vill känna, att Du är mig nära
de dagar, som oss Gud ännu beskär.
När med- och motgång vi gemensamt bära,
skall livets hårda krav mig ej förfära.
Så låt mig alltid vara, där Du är."

Birgit Gustafsson
Ann-Britt Boman

HEDENS KONDITORI

Välkomna in och smaka vårt nybakade goda sortiment!

PRÖVA GÄRNA VÅR SMÖRGÅSTÅRTA OCH VÅR SALLADSTALLRIK!

Centrumhuset • 513 01 FRISTAD • Telefon 033-26 00 67
Mån-Fre 9-18 • Lör 9-13

IBL HEM-FRITID-BELYSNING

Kom in och se våra nya tyger och lampor!!

Billigast i Borås? Vi tror det!

Välkommen till det rosa huset i Frufällan
Tel:033-24 75 28

Sparsörs Elektriska

- **Reparationer**
- **Nyinstallationer**

Tel. 26 02 17

Mobiltfn Lennart 0703 - 26 02 17
Mobiltfn Peter O 0703 - 26 02 16
Mobiltfn Peter B 0703 - 26 02 38

FR
eio

FRISTADKONSULT AB

RIKSTÄCKANDE
PROGRAMVARULEVERANTÖR
FÖR TEKNISK FÖRVALTNING.

HEDEVÄGEN 25, FRISTAD

Ingenjörsfirma
Åke Brunnegård
Stora Vägen 31
513 33 FRISTAD, SWEDEN
Telefon 033-26 01 55
Produktritningar

Konstruktion av Formverktyg

Växthuset mitt i Centrum!

Vi ombesörjer din leverans
över hela världen.

Fristads
BLOMSTERAFFÄR
Storavägen 28 Fristad Tel. 26 00 45

BLOMMORNA FLOWERS WORLD WIDE

Öppet Vard. 9-18, Lör. 9-16, Sön. 10-16

Fristads
Glasmästeri
&
Inramningsverkstad
Stora vägen 16 b, Fristad

Ove Andersson
tel 033-26 15 70, fax 033-26 68 12

GLASMÄSTERI
Spec. blyglas

FRISTADS HYVLERI

- **LISTVERK**
- **INRAMNING**
- **MÅLARDUK KILRAMAR**

LJUNGA KVARN

Telefon 033-26 03 73

I BIRGITTAS FOTSPÅR

Att vallfärda till någon helig persons grav eller skrin har varit sed på kontinenten så länge kristendomen varit etablerad. I Norden försvann denna sed nästan helt i och med reformationen. Under andra halvan av 1900-talet har den tagit rejäl fart igen. Dessa vandringar eller resor ger tillfälle till bön, tystnad och meditation, men också till möten med historia, kultur och med människor med gemensamma intressen. Detta tycks svara an till ett behov i vår tid. Det är inte bara kroppslig vila vi behöver; själen behöver också ro.

Så sakta började alltså de gamla pilgrimsvandringarna tas upp på nytt i vårt land. Ett exempel blev att gå en sträcka på vägen till den helige Olavs grav i Nidaros.

Så händer något som passar som hand i handske. Böckerna om Arn Magnusson kommer ut. Några år senare, år 2003, är det dags för det stora Birgittajubileet. Bokhandeln bjuder på en mängd litteratur om hertiginnan av Närkes liv och förverkligade klosterplaner. Man läser, och så vill man besöka de orter, som skildras. Det uppstår en längtan, att inte bara följa den fiktive tempelriddaren utan också den senare helgonförklarade Birgitta, en person av kött och blod.

I arla morgonstunden den 1 oktober år 2005 kliver jag på bussen vid Borås C. Under 16 dagar skall jag tillsammans med 40 andra personer från hela Sverige och SV Finland göra en pilgrims resa genom Europa. Målet för resan är den helige Jacobs grav i Santiago de Compostela i NV Spanien, ca sex mil från Atlantkusten.

Gruppens reseledare, Rolf Enander, journalist och författare gjorde en regelrätt pilgrimsvandring, Vadstena - Santiago de Compostela, för några år sedan. Han samlade intryck och erfarenheter i boken : Vägen till Santiago de Compostela, som alltså kan sägas vara bakgrunden till vår resa.

Resan började med några långa transportsträckor. Vad passade då bättre än att ta till vara de många kunskaper och erfarenheter, som fanns hos deltagarna; som t.ex. om Birgittas liv och varför landskapet i Sydeuropa ser ut som det gör.

Efter att ha mellanlandat i Hildesheim kommer vi till klostret i Taizé. Många Skarastiftare har under årens lopp fått göra bekantskap med denna brygga mellan olika trosriktningar, men för mig var det första gången. Tyvärr kunde det utlovade samtalet med klostrets ledare, broder Roger, inte bli av. Under senvåren blev han brutalt nedstucken av en besökare under en vespergudstjänst. Efter middagsbönen fick vi

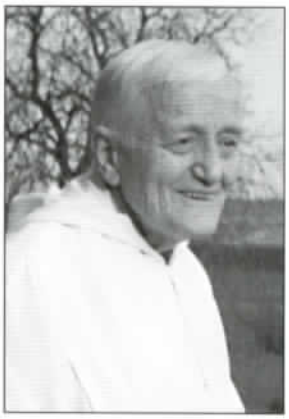

dock möta och samtala med broder Johan Danell, son till förre biskopen i Skara, Sven Danell. Han har vistats i klostret i många år och tar särskilt hand om svenska besökare. Han berättade bl.a. att bröderna känner som sin största uppgift att ta emot gäster mellan 15 och 45 år och i synnerhet ungdomar mellan 15 och 25 år. Så många av dem tycks idag känna sig vilsna och brottas med livets stora frågor.

Svenska Kyrkan har haft kontakt med Taizé sedan 1960-talet. Många ungdomsgrupper har varit där, och Taizégudstjänster firas överallt i Sverige, och flera av deras speciella sånger finns i vår svenska psalmbok.

Färden går vidare, och vi når en av resans höjdpunkter, Cluny. Wilhelm den Fromme grundar här år 910 ett benediktinkloster, som skulle komma att bli ett moderhus för över 1000 kloster. Under klostrets nedgångstid kallar man berömda män som Richelieu och Mazarin till abboter, men först efter en reform återskapas något av klostrets tidigare glans. Så kommer franska revolutionen 1789 och klostret

blir statlig egendom. År 1862 sätts klosteranläggningen upp på världsarvslistan och sedan dess pågår ständiga utgrävningar och skyddsarbeten. Eftersom Cluny växte ut till en hel stad, säger man nu att det är ett rikt profant kulturarv av romanska och gotiska hus, som tillsammans med klosteranläggningen bildar en ensemble, typisk för medeltidens byggnadskonst.

Vi fortsätter till Le Puy i södra Frankrike - en knutpunkt för gamla pilgrimsvägar och ofta ett avstamp för den moderne pilgrimen på väg till den helige Jacobs grav. Men staden är också ett centrum för gammalt hantverk, som knyppling och broderi. Här möter man vulkaniska bergarter, vilket gör landskapet mycket kuperat och här och där bestående av nålvassa lavatoppar. Två sådana sticker särskilt ut. Den ena kröns av en katedral: S:t Michael på Nålen! och den andra av en rosa Madonna. Le Puy sargades svårt under första världskriget och som en demonstration mot krig och för fred
lät man gjuta denna madonna av kanoner från kriget.

Under vistelsen i Le Puy hann vi också göra en längre vandring ovanför staden och konstaterade då, att gamla såväl som nya hus oftast var uppförda i kullerstensliknande stenmaterial.

På femte dagen följer vi pilgrimsvägen mycket nära. Vi lägger märke till att dagens pilgrim ofta går med teleskopstavar, ja, t.o.m. ibland färdas på cykel.

Längs slingrande vägar, upp och ner i ett vidunderligt landskap når vi så småningom Conques. Vi besöker den romanska katedralen med sin skattkammare och en innehållsrik bok-

handel, som sköts av premonstratensermunkar - en orden grundad år 1134 i den franska byn, Prémontré, därav namnet. Vi bjöds in att läsa Vesper med bröderna i kyrkan. Priorn, klostrets ledare, uttryckte sin glädje över att vi ville dela Guds Ord med dem och önskade oss Guds Välsignelse på vägen.

Besöket i Cahors blir också något extra, inte bara p.g.a. läget i en meanderslinga av floden Lot, utan också därför att vi fick smaka på och höra historien om bygdens stolthet, det alltmer erkända Malbecvinet, d.v.s. det vin, som prins Henrik av Danmark producerar i sin vingård. Och så var vi flera, som åt kanderade valnötter för första gången, även det en specialitet från Cahors.

Nästa dag är den 7 oktober, Birgittas Kanonisationsdag. Naturligtvis en speciell dag för oss två i gruppen, som fått namnet Birgitta. Det som vi lagt märke till under vår resa besannas ytterligare. Vi möts av en stor värme. Ingen frågar oss vilken trosriktning eller livsåskådning, vi bekänner oss till.
Det viktiga är att vi är på väg till Santiago de Compostela. Vi får ett möte med abbé Sebastien Ihidoy, en legendarisk pilgrimspräst , som öppnar sitt församlingshem för oss och vår medhavda picnic och låter oss fira mässa i sin kyrka. Det är i sanning inte bara dagens klarblå himmel och strålande solsken, som värmer oss!
Vi intar sedan S:t Jean Pied de Port - utgångspunkt för vandringarna över Pyreneerna - når så småningom det tusenåriga klostret Roncevalles, platsen för riddar Rolands neder-

lag och startpunkt för den spanska pilgrimsvandringen, och avslutar dagen i Pamplona. Ja, just det! Staden med tjurrusningar, som brukar visas i SvT. Fast vi fick förstås veta att tjurrusningar förekommer på fler orter, och vad gällde Pamplona, så hade man just haft den sista för året.

Irache var ännu en upplevelse: En bodega på vars baksida man kan släcka sin törst med vatten och samtidigt få smaka en mugg av husets vin. Detta tänkt för den vandrande pilgrimen förstås, och har så fungerat i lång tid, men på senare tid har det blivit allt vanligare att förbipasserande fyller en hel dunk med vin - det är ju gratis!

Under resans gång bjudes många tillfällen att studera inte minst kyrkoarkitektur. Vi märker snart, att ju äldre kyrkorna är ju mer ser man påverkan från arabisk och romersk arkitektur, och vi får många tillfällen att pröva den fantastiska akustiken.

Vi gör åter en längre vandring. Denna gång på den förvissnade och torra Mezetan. Vi möter en fåraherde, som är bekymrad för sina djur. Var ska han finna mat till dem? Överallt kan man se, hur torrt det är. Spanien har inte fått så lite regn på 100 år. Eftersom vi befinner oss nära Portugal, ser vi också resultaten efter de många skogs- och markbränderna.

Vi närmar oss Santiago, men passerar först Ponferrada, där vi beser den stora tempelriddarborgen. Tankarna går naturligtvis till riddar Arn.

På gränsen till Galicien besöker vi den karga bergsbyn: El Cebreiro. Enligt traditionen hyser den lilla kyrkan, som hukar högst upp på en platå, den heliga Graal, d.v.s. den kalk, som Jesus skall ha använt vid instiftandet av

Nattvarden. I ett litet skåp, bakom pansarglas står mycket riktigt en kalk och ytterligare några föremål, som då skulle ha brukats vid den första nattvarden.

Så är vi då i Santiago. När vi står framför den mäktiga katedralen öppnar sig himmelens skyar. Regnet bara öser ner. Naturligtvis klagar vi inte! Det blir dags för pilgrimsmässa. Katedralen fylls till bristningsgränsen av unga och gamla från när och fjärran med ryggsäck och stav, men också många i rullstol och med vårdare.

När själva mässan var över, bar man in ett medeltida rökelsekar - Botafumeiro - i massivt silver, världens största sas det. Med hjälp av några bastanta herrar och tjocka rep fästade vid ett spel i kortaket fick man rökelsekaret att svänga - ända upp i taket! Alla höll andan.....
Jo, det gick väl! Applåderna bröt lös.

En medeltida sed, sa man, som utfördes för att parfymera kyrkan. Luften runt många pilgrimer var kanske inte alltid så uthärdlig. Numera upprepar man seden vid stora fester, och när man vet, att kyrkan gästas av grupper från andra länder. Så vi hade tur!

Det har blivit dags att vända hemåt, men innan dess gör vi ett halvdagsbesök vid världens ände, som de gamla pilgrimerna sa; d.v.s. Cabo Finisterre längst ut vid Atlanten. Där hade vi också tur med fint väder och framför allt ebb. Alltså mötte vi mycket fågel och många snäckor och skal från kammusslor, som ju har blivit pilgrimens speciella kännetecken.

En liten fläkt av en fashionabel badort fick vi

också genom att övernatta i San Sebastian. Vägen går via romarstaden Saintes. Tidigt byggdes här romerska bad. Här finns en triumfbåge och en amfiteater, uppförd under kejsar Claudius tid c:a 40 e. Kr. Den sägs ha rymt 15000 åskådare.

För en historiskt intresserad person är det naturligtvis en upplevelse att komma till Poitiers, kanske mest känt för att arabernas invasion stoppades där år 732 e.Kr. Men staden har legat på sin klippa i över 2000 år och varje tidsepok har lämnat spår efter sig. I folkmun kallas den för de hundra kyrktornens stad. Vi besökte den nyrenoverade katedralen Saint Pierre - ett gotiskt praktverk, som bl.a. innehåller en klassisk orgel, byggd av Cliquot (1732-1790), den sista i sitt slag, och en av de vackraste i Europa, sägs det. I centrum ligger också Nôtre Dame - La Grande, en stor romansk kyrka med en rikt utsmyckad fasad, som vid restaurering 1992-94 visade sig ha varit målad i klara färger.

Via Tours, den helige Martins stad, han med gässen, kom vi till Reims med sin överdådiga gotiska katedral. Från början var det en romansk basilika från 400-talet, som på 1100-talet byggs om och till i gotisk stil. Under de följande århundradena bygger man hela tiden på kyrkan. Nästan helt förstörd blir den under första världskriget. Men nu kan man se, att den snart står i sin fulla glans igen.
Kyrkoherden i församlingen skriver i en bok om kyrkan, att man inte ska betrakta kyrkan som ett museum, utan att den uppförts av fromma människor för att lova Herren. Att den har en själ och att allt är skapat för att leda till tro, till bön och lovsång.

Katedralen har fantastiska glasfönster, som härstammar från olika tider och mästare. De senast tillkomna är från 1974 och skapade av Marc Chagall.
I katedralen finns också en stor staty av Jeanne d'Arc i full rustning men också försedd med klänning!

Via Belgien når vi Karl den Stores Aachen. Berömt för sitt hälsobringande vatten. En kemiingenjör i resegruppen sa, att det inte var farligt att dricka, men att hon inte skulle rekommendera det!

Sista kvällen tillsammans tillbringas i Hansastaden Lübeck, en stad som också låg med i den heliga Birgittas resa till Santiago. På söndag förmiddag hinner vi med en rundvandring och några av oss besöker mässan i S:t Jacobs kyrka, där vi konstaterar, att pipkragen fortlever bland de nordtyska prästerna.

Vilken fantastisk resa! Så många upplevelser och så många härliga möten! En verklig lisa för själen!

Birgitta Andersson

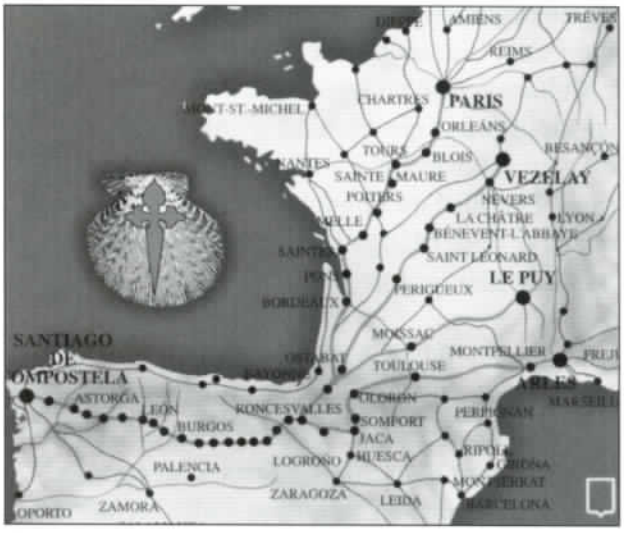

HARRY DAHLQVIST, EN FÖRGRUNDSFIGUR I FRIKYRKORÖRELSEN

Under senare delen av 1800-talet och under första delen av 1900-talet genomgick Sverige en omfattande förvandling både ekonomiskt och kulturellt. Sverige var ett fattigt land med många små stugor och torp, där de stora barnkullarna många gånger fick svälta och där besuttna godsägare och storbönder nästan kunde göra som de ville. Armodet och nöden var det som många gånger gjorde att människor, speciellt yngre, reste till Amerika. Många fick det bättre under det att många gick under.

Från mitten av 1800-talet kom speciellt två stora folkrörelser att göra sig påminta, frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen. Dryckenskapen var omfattande redan på 1700-talet, från början ett statsintresse att tjäna pengar på, och framför allt ett enskilt affärsintresse. Brännvinskonsumtionen i början av 1800-talet var oerhörd. Många söp sig från både gård och grund och många söp ihjäl sig.

Man nämner ofta en mindre gymnasieförening i Växjö som den första nykterhetsföreningen och det var den gymnasieförening som bland andra blivande prästen Peter Wiselgren och andra gymnasister 1819 bildade i Växjö.

Nykterhetsarbetet har en lång historia. Att dryckenskapen kom att minska hör egentligen ihop med industrialismen. Det var framför allt i Mellansverige en överklassrörelse, där kanske speciellt prästerna kom att medverka till att det blev en folkrörelse, en allmogerörelse kan man säga. Det blev en ungdomsrörelse med starka etiska inslag. Många krävde helabsolutism, men det gick ju inte.

I början av 1920-talet hade man kommit så långt att riksdagen beslöt om ransonering och införande av motbok. Detta fick bl a Albert Engström att i sin tidning Strix visa en man som åt kräftor men samtidigt sade: "Kräftor kräva dessa drycker." Först på 1950-talet togs motboken bort och det blev fri försäljning.

På många ställen nästan i varje socken kom med den tilltagande nykterheten att byggas "godtemplarhus" av godtemplare och blåbandister. De kallades ordenshus. Det byggdes sådana hus i bl a Fristad, Brämhult, Borås och Dalsjöfors.

Det finns en del gemensamt mellan nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen och byggande av missionshus. Båda rörelserna är folkrörelser. I och med att Karl XII stupade vid Fredrikshald, systern Ulrika Eleonora avsade sig kronan och hennes make blev kung, började den s k Frihetstiden som i praktiken varade århundradet ut. 1700-talet genomströmmades av många liberala idéer inte bara i Sverige utan i hela Europa, men religionen var statsbärande. Det var många som ansåg, att det inte borde vara så. Det skulle bli för omständligt att i denna korta uppsats ta upp alla de tankar och idéer som kom att omfatta religion, litteratur, konst, musik och teater, över huvud taget tankebärande verksamhet. Men det går inte att komma ifrån, att från början har byggande av kyrkor, sjukhus, skolor och mycket annat i samhället idag haft kyrkan som upphovsman.

Under 1800-talet förekom många väckelserörelser, främst från Tyskland, England och USA. Vi har metodismen, baptismen och pingströrelsen. Speciella för Sverige var Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och Svenska Missionsförbundet, som kanske var bland de senare, är väl nu störst. Mycket av detta är följden av de stora väckelserörelserna. Olika uppfattningar fanns om försoningen och nattvarden. Den s k försoningsstriden handlade om synd och nåd, hur man lever livet, inte läran är det avgörande. Dessa kristna samfund ville vara fria från staten. De blev missionsföreningar och ville bekämpa irreligiösa, antikristliga, materialistiska och omoraliska gärningar. De ville arbeta för tro, nykterhet, skötsamhet och goda seder. Upphovsman var egentligen lektor P Waldenström 1876. Flera möten hölls varje år. I Svenska kyrkan såg inte alla präster detta med blida ögon, och det har tagit tid att försona sig.

Under de sista decennierna av 1800-talet kom Svenska Missionsförbundet att bli störst av frikyrkorna följt av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Speciellt på landsbygden kom Missionsförbundet att växa. Svårigheten

var att få möteslokaler, så man höll bönemöten i hemmen. Det gick i början bra men då verksamheten snabbt kom att växa och då rörelsen ökade började problemen. Man hade även resepredikanter och medlemmarna fick turas om att förse honom med mat och husrum. Dessutom skulle han skjutsas till nästa bönemöte och församling. Detta gjorde att man i församlingar som blev större snart måste bygga föreningslokal. Här i bygden byggdes det missionshus i Fristad, Komlösa, Borgstena, Tämta, Vänga, Tärby, Rångedala, Äspered, Södra Ving, Grovare, Od, Ljung, Vesene och Ljur. Här verkade den kände Ljurskamjölnaren Anders Petter Andersson 1829-1858, och han kom tidigt med i väckelserörelsen. I forna tider var trakterna mellan Ljung och Alingsås riktiga rövartrakter. Det brändes, söps, slogs och stals. Anders Petter hade kommit till tro och tänkte på detta med himmel och helvete. Han stoppade ett finger in i en brasa en gång och brände sig ordentligt. Då sade han efteråt: "När detta gjorde så ont, hur är då helvetets pina?"

Han började samla sina grannar och släktingar och läsa bibeln och blev omvänd. Han var en god talare eller kolportör som resepredikanterna kallades. Det är märkligt för än idag anses Alingsås- och Nårungabygden vara ett av Sveriges mest frikyrkliga områden med stora tält- och sommarläger. I Ljurhalla har man ett ganska stort och innehållsrikt museum över frikyrkligheten i Nårungabygden. Anders Petter var en predikant som var mycket anlitad och for vida omkring i sin Karriol (kärra). Han hade alltid stora åhörarskaror och blev mot slutet av sitt liv en uppskattad gudsförkunnare. Nårungabygden hade då flera s k högkyrkliga präster, som inte uppskattade frikyrkligheten. Men det kom att bli ändring. Mot slutet av sitt liv kom han att kallas att predika i Nårunga kyrka, som givetvis blev fullsatt och Anders Petter tyckte det var den största äran som vederfarits honom. Anders Petter Andersson dog ganska ung, enligt uppgift av ljursbor i en hastig feber och flera av hans släktingar dog också. Anders Petter Andersson är begravd på Nårunga kyrkogård.

Det var givetvis med stora uppoffringar, slit och släp som frikyrkorörelsen fick vind i seglen. När det gällde att bygga egna lokaler var det nog så att alla hjälpte till efter förmåga. Ofta var det så att hela familjer engagerade sig. Här i fristadsbygden fanns en familj som blev känd långt utanför denna bygds gränser. En av

medlemmarna var kvarnägaren **Harry Dahlqvist**, som nästan alltid hade två jobb, att sköta Kröcklings kvarn och vara resepredikant.

Släkten Dahlqvist kommer ursprungligen från Tämta där fadern Claes Dahlqvist hade en mindre gård i Dövedal och jämsides med hantverk lyckades uppfostra sin stora barnaskara. Han var gift två gånger. I sitt första äktenskap hade han en dotter och tre söner av vilka Harry var äldst. Han var född den 11 oktober 1897 och dog den 4 juli 1973. Ganska tidigt flyttade familjen till Nygården i Gingri och sedan till Kröckling, där man med händighet jobbade med ett svarveri och tillverkade leksaker till det ännu fungerande, numera ganska stora BRIO i Skåne. Hustrun dog 1902 och Claes gifte om sig 1903 och fick sju barn i andra äktenskapet.

Ganska tidigt kom Harry att syssla med kvarnverksamhet, men kvarnen brann och Harry kom i en svår belägenhet. Kvarnen byggdes

upp och byggdes till och blev snart bygdens största kvarn. Harry inte bara malde bygdens säd utan han skaffade sädeskross, betningsmaskiner och triörer för att mala värpfoder och i princip allt som en modern kvarn då erbjöd. God hjälp hade han av sina trogna medhjälpare Albin Hjertén, Tärby, och Claes Nilsson, Åsen, och förutom dessa ibland ett par yngre medhjälpare. Harry gifte sig så småningom med Naimi från Äspered och fick med henne dottern Ingrid och sonen Sven-Ola.

Bröderna Dahlqvist var kända som storsångare och bildade en oktettsånggrupp, som reste över halva Sverige och hade sångkonserter med kristet innehåll och var mycket uppskattade. Alla bröderna var djupt religiösa och visste livets värde och innehåll. Harry var en lång kraftig man som var mycket gladlynt och skämtsam och mycket populär i alla kretsar han kom i beröring med. Det är ofattbart att han efter en lång dags slit kunde ta cykeln och cykla till Rångedala, Fristad, Borgstena, Tärby, Gingri, Grovare och Äspered och sedan dagen efter börja jobba igen. Efter några år använde han lastbilen som fortskaffningsmedel och senare personbilen.

Harry var uppfödd i ett lågkyrkligt hem och därför kom han ofta i sina predikningar in på förlåtelse, omvändelse och barmhärtighet. Han var en gudabenådad talare, som ofta talade helt utan manuskript och var dessutom en mycket god sångare som förgyllde andaktsstunden med sång. Otroligt! En av hans bästa vänner var komministern Nils Bergqvist i Rångedala som sedermera flyttade till Skåne. Tänk vilka högtidsstunder de kunde skapa! Jag minns flera gånger jag kom på besök med kvarnlass. Då hörde man sång långt ut på kvarngården. När jag kom in i kvarnen bakom triörer och kvarnmaskiner tittade Harry fram, hälsade och sade: "Jag övar, förstår du. Jag ska sjunga i kväll." Det var något av operasång i kvarnmiljö.

Harry älskade att träffa människor. Han kom med tiden att mer och mer engagera sig som ledare och valdes till församlingsföreståndare i Gingri, Tärby, Grovare och Borgstena och delvis i Fristad. Hur han orkade är obegripligt. I och med jordbrukets rationalisering blev det mindre att göra och Harry sålde kvarnen och byggde ett hus. Han kom också att få mer tid till sin evangelisation. Han gjorde långa predikoresor upp mot Sollebrunnstrakten och Dalsland och var mycket uppskattad.

Ska vi se på en enskild missionsförening kan vi titta på Tärby missionsförening. Den var inte med i den stora gemenskapen som var rikstäckande utan var lite för sig själv. Den bildades den 7 mars 1894. Ledare för den var folkskolläraren och kantorn John Andersson, Väla. Det var nog även han som var initiativtagare. Vice ordförande var Johannes Karlsson, Estorp, och ledamöter av styrelsen Carl Pettersson, Boarp, Johannes Johansson, Tågården, och Albin Pettersson, Ljunglund. Man kom överens om att ha ett möte i månaden. Mötena skulle vara klockan 15.00 första söndagen i varje månad. Avgiften skulle vara 10 öre varje sammanträde. Vid nästa möte var 17 stycken med som sympatiserade med föreningen. Syftet var att: "Att söka vara varandra till stöd och hjälp att vandra på fridens och sanningens bana" och så citerades tre olika bibelord. Man samlade in 14 koronor, ett stort belopp på den tiden. Man träffades i hemmen. I Årnäs hölls första auktionen 1898 och man fick in 104 kronor. Det tycks varit så att en del medlemmar har bott i Varnums församling.

Resonemanget rörde sig om att skaffa eget missionshus och 1897 hyrde man en lokal i Segerstorp. År 1900 skulle Tärby Gärde torp rivas. Man köpte det för 150 kronor, rev det och flyttade materialet till en tomt en bit från vägen på Tyskagårdens mark som Claes Skoglund upplät. År 1901 invigdes troligtvis missionshuset. Medlemmarna tycks själva ha skänkt en del virke. Tyskagården ligger vid vägen mellan Segerstorp och Väd. Skoglund sökte också lagfart vid Ås tingsrätt för området där missionshuset nu ligger. Troligtvis har medlemmarna själva byggt huset som är 9x7 meter, men tillbyggdes i mitten på 1950-talet med rum och kök. Predikoverksamhet och möten hölls till in på 1980-talet då verksamheten lades ned.

På 1990-talet tillfrågades Fristads hembygdsförening om de ville ta över huset men vi avböjde då vi ansåg projektet vara för stort. Vi har tagit kontakt med kommunalrådet Björn

Wahllöf. Han har tittat på projektet att flytta det hela till Ramnaparken. En kommitté med kulturintresserade personer bildades och vi hoppas med "amshjälp" kunna montera ned huset, magasinera det och senare bygga upp det i Ramnaparken. Här i Västsverige är det ett fåtal sådana missionshus som finns kvar, mig veterligt ett i Sydhalland och ett i fornbyn i Skara.

Kunde vi rädda detta kulturmärke från svunnen tid vore det bra. Vi får se om vi lyckas.

Stig Flyckt

Tärby Missionshus uppfört 1901.

ISO 14001 -miljöcertifierad

-symbolen för ett boende med miljö-tänkande!

FRIBO

Fristadbostäder AB, Box 91, 513 21 Fristad Tel 033-22 25 50
Fax 033-22 25 55 E-post info@fribo.nu Hemsida www.fribo.nu

MISSIONSHUS OCH MISSIONSKYRKOR I FRISTADS KOMMUNDEL

I dagarna har det utkommit en intressant rapport av kulturhistorisk art. Det är en inventering av missionshus och missionskyrkor i Borås kommun. Den är skriven av Stig Florén och omfattar sammanlagt 28 missionshus.

Fristad

I Fristads kommundel kom ett bönhus till redan 1867 efter det att Fristads, Gingrids, Borgstena och Vänga Missionssällskap bildats 1866. Den evangeliska väckelsen nådde fristadsbygden vid mitten av 1800-talet, och majoren och kammarherren Claes Stjernfeldt på Påtorp var en drivande kraft. Huset låg vid Vängavägen inte långt från Hedås skola. Enligt kontrakt av den 14 mars 1870 upplåts av Gustaf Olofsson, Arta Skattegården, den plats "där det nuvarande bönhuset finnes uppfört" till Fristads missionsförening på 49 år mot ett arrende på en riksdaler riksmynt om året. Det såldes till Borås Baptistförsamling 1889, och därefter flyttades huset till Borås. Åren 1895-1896 uppfördes sedan ett missionshus på Fristads hed norr om samhället. Soldaternas vänner och Fristads Missionsförsamling uppförde och ägde huset gemensamt fram till 1915. Då övergick äganderätten helt till missionsföreningen. Åren 1953-1955 flyttades missionshuset längre in på tomten och fick rymliga ungdomslokaler i källarplanet. Det användes fram till 1975, då en ny missionskyrka byggdes centralt i samhället.

Tämta

Ett annat bönhus byggdes tidigt i Tämta. Väckelsen nådde bygden 1864, och efter samlingar i hemmen byggdes ett missionshus 1875 på andra sidan vägen mot Farstorp, där det nuvarande missionshuset ligger. Det revs omkring 1916, då det nuvarande missionshuset uppfördes.

Vänga

I Vänga bildades en församling 1874 och en av de drivande i detta arbete var folkskolläraren Johan Anders Svensson som kom till Vänga 1859. Han har givit ut "Några minnen från Vänga åren 1859-1862 samlade af Folkskolläraren J.A. Svensson."

Varje söndag höll han söndagsskola i skolhuset för både barn och vuxna. Det första missionshuset uppfördes 1874-1875 på ofri grund på gården Långgärdet. Sedan flyttades det till Bergsgården, Fridenshöjd.
Huset brann ner på nyårsaftonen 1939 och 1941 uppfördes den nuvarande missionskyrkan.

Borgstena

Borgstena besöktes redan i mitten av 1800-talet av resande predikanter och kolportörer. År 1880 byggdes ett missionshus på Espekullen vid vägen mellan Borgstena och Od. En missionsförsamling bildades 1884. Missionshuset användes till 1908, då man byggde ett nytt missionshus i Borgstena samhälle. I rapporten finns även en beskrivning av torpet Källeberg, som ägs av SMU i Borgstena. Det är en gammal ryggåsstuga på torpstället Källeberg söder om samhället i en välbevarad miljö med brunn och brunnsstång. Det köptes in 1942 av kretsens ungdomsförening för 174 kronor på offentlig auktion.

Gingri

Fristads missionsförsamling bedrev också verksamhet i Gingri socken. Där byggdes ett missionshus på en skänkt tomt vid Nygården. Det blev färdigt år 1931 och restaurerades 1955. Det är numera försålt och ombyggt till privatbostad.

Tärby

År 1894 bildades Varnums och Tärby Missionsförening. I början samlades man i hemmen här som på många andra platser. År 1900 köpte man en manbyggnad och ladugård vid Gärde soldattorp. Tomten arrenderades på 45 år för en avgift på en krona per år. Det är oklart hur mycket som finns kvar av soldattorpet i den nuvarande byggnaden. År 1901 invigdes missionshuset i Tärby, och det byggdes till år 1900. Åren 1936 och 1945 renoverades missionshuset ytterligare. År 1981 lades ett nytt plåttak på huset. På 1990-talet lades verksamheten ned. En intressegrupp arbetar nu för att få till stånd ett tillvaratagande av missionshuset, innan det helt förfaller.

Ann-Britt Boman

Sjuhäradsbygdens Jul

Ur 1940 års utgåva

"Kungagraven" vid Viskan och en 1,000-årig åker

HÖGT uppe på grusåsen ligger den okände hövdingens grav, byggd av väldiga stenhällar och ungefär jämngammal med Egyptens pyramider. Alltså är dess ålder omkring 4,000 år eller mer.

Vid foten av den grusås, på vars krön den tusenåriga gravkammaren ligger, forsar Viskan. Vore en glänta huggen väster ut i skogen, skulle den, som till äventyrs stode vid den förhistoriska griften, kunna se en flik av Öresjös vattenspegel.

Från söder leder en stig uppför grusåsen. Från norr går en annan stig genom furuskogen. Båda sluta vid "Kungagraven", båda äro trampade under senare år. Griften, en hällkista, en av de ståtligaste i sitt slag, har blivit en vallfartsort. Tomma cigarrettfodral, tomma karamellpåsar, urdruckna läskedrycksflaskor, strödda på marken, visa att stenåldersmannens ensliga gravkammare blivit föremål för människors intresse. Om han kunde vakna upp ur sin tusenårssömn, skulle han väl näppeligen bli trakterad av sentida släktets uppmärksamhet.

Nordost om graven och gränsande intill denna är en platå och på denna en åker, på vilken, när jag i somras besökte platsen, nyaxad råg och blommande klöver frodades. Månne icke denna åker är bygdens första odling?

Att man här står på en boplats från stenåldern, kan icke råda tvivel om. Den som till äventyrs vandrar över åkern, när den är nyplöjd, skall, om han har sin uppmärksamhet riktad på plogtiltorna, säkerligen hitta en eller annan flintskärva, kanske flera stycken. Själv hittade jag en gång under en halvtimmas strövande i olika riktningar över fältet tjogtals större och mindre flintbitar. Flera av skärvorna tyda genom sin form på, att de varit ärnade till pilspetsar — och hade nog i befintligt skick i nödfall även kunnat brukas som sådana. Under tillverkningen har troligen missöde inträffat, och så har "flintmästaren" slängt bitarna långt bort.

Över hela åkern, vars areal omfattar flera tunnland, kan man hitta flinta. Talrikast förekomma dock fynden närmast hällkistan. Denna del av åkern är stenfri — mullen är som harpad.

Det är med underliga känslor man plockar upp en flintskärva och håller i sin hand. För vid pass 4,000 år tillbaka, vilade måhända samma ting i handen på honom, som, när han var död, flyttades in i den präktiga stenkistan. Flintskärvan är lika dan i dag som hon var för årtusenden sedan, men av honom, som en gång bearbetat den tiden trotsande materialen, är intet kvar mer än möjligen en nypa mull på gravkammarens botten.

"Kungagraven" öster om Viskan i Fristad.

Men denna vår bygds måhända märkligaste hällkista, byggdes kanske icke enkom för en liten folkspillras hövding. Griften kan vara en familjegrav, i vilken hans anhörigas ben multnat tillsammans med hans egna.

En säregen stämning griper alltid mitt sinne, när jag står på denna åker, som sannolikt har tusenåriga traditioner. Där rågen nu böljade för sommarvinden och klöverblommorna fyllde luften med söt doft, växte en gång stenåldersfolkets sparsamma säd: korn, vete, kanske även råg. Kvinnorna skötte grödan och boskapen under det männen tillverkade vapen och andra redskap, idkade jakt och fiske samt till omväxling ställde till slagsmål med männen i de andra byarna utmed Viskan. Ja, det fanns verkligen en hel rad små kolonier utmed floden: i Gingri, Tärby, Varnum o. s. v. Förekomsten av hällkistor utmed ån samt en mängd flintfynd som gjorts på vissa områden, tala för detta förhållande.

Just här på åkern, där rågen böljar och klövern blommar var kanske före Salomos tid livet rörligare än nu. Kvinnor voro måhända sysselsatta med att repa ax från säden för att sedan krossa kornen mellan ett par stenar — så enkelt gick det till på den tiden. Intill fältet stojade en flock ungar; deras nakna kroppar voro brunbarkade av sol och vindar. Måhända utgjorde de flintskärvor, vi till äventyrs hitta i åkern, deras leksaker. Männen voro på jakt i skogen eller metade med benkrokar i den närbelägna Iglasjön eller Öresjö. De halvstora ungdomarne vallade boskapen i den gräsrika Kröcklings hage. Flickorna speglade sig i den lilla bäck, som tyst rinner genom ormbunksdrågen; något annat hade de icke att spegla sina friska ansikten uti.

Huru länge stenålderskolonien på den soliga platån ägde bestånd, vet jag inte. Möjligen existerade den i hundratals år. Säkert är icke, att hällkistan vid Viskans strand byggts åt släktens stamfader, den man, som med sin familj först vart bofast här. Några hundra meter från vår hällkista ligger den trolska Iglasjön, och på sjöns norra sida är ytterligare en hällkista, plundrad på sitt innehåll sedan länge tillbaka och föga känd av ortens folk. Även denna grav, byggd av väldiga stenhällar, men till sin konstruktion primitivare än systergriften, torde kunna ställas i samband med den omtalade stenåldersboplatsen. Iglasjögraven förefaller äldre än graven vid Viskan. Hon saknar nämligen den stil i strukturen, som utmärker den senare, vilken således kan tänkas vara tillkommen ett stycke längre fram i tiden, när människorna hunnit ett pinnhål högre på odlingens stege.

Således har måhända hällkistan vid Iglasjön en gång inneslutit stoftet av Fristads sockens förste innebyggare. Ett sådant förhållande låter sig i varje fall tänkas.

Det förefaller, som, ja, är troligt, att platsen även efter stenåldern varit hemvist för människor. Ett hundratal meter söder om hällkistan vid Viskan, är i barrskogen en hel park stenar, nästan samtliga kullfallna och delvis övervuxna av mossa. I stenkretsen är en rund vacker gravhög, sannolikt stammande från järnåldern. Här i hällkistans omedelbara grannskap förekommer således ett gravfält från en period, som inföll ett tusental år efter stenålderns slut. Kan man icke av detta förhållande draga slutsatsen, att platsen även efter stenåldern var befolkad, och att åkern på platån, där flintfynden göras, även då var brukad. Det var i så fall måhända vid tiden för Kristi födelse.

Så nog är denna åker gammal och rik på minnen!

Här strök också bygdens första väg fram, följande Viskan. Vi få dock icke tänka oss en väg i nutida bemärkelse, ty den var endast framkomlig för fotgängaren och ryttaren, kanske icke allestädes för den sistnämnde. Denna väg drogo de första människor, stenåldersfolket, som koloniserade Viskadalen fram, och sannolikt spelade stråken en roll även under följande folkflyttningar. Från denna väg befolkades efter hand Vedens och Ås härader. Man har anledning tro att inflyttningarna skedde i mycket långsamt tempo. Kanske låg det sekler mellan varje ny kolonistbölja.

Svante Skrivare.

ÖRSBACKEN UNDER STOMMEN VÄNGA
Hembygdsföreningens hembygdstorp

Under århundraden låg gårdarna nere i Vänga vid kyrkan. Det sägs att vid tiden runt 1830 en stor del eldhärjades i kyrkbyn Vänga varefter en del av husen byggdes upp på sina gårdar. En gård i Rättaregården ägdes av Bengt Månsson f 1799 i Rättaregården. Han gifte sig med Christina Larsdotter f 1800 i Tormundsås och de övertog Bengts fädernegård i Rättaregården, där de fick fyra barn. Vid laga skifte sålde de gården och flyttade med sig husen till förpantningstorpet Örsbacken. Där satte de upp ryggåsstugan, ladugården och uthuset från 1700-talet. Ägaren av Örsbacken var Anders Petter Larsson på Stommen. Det byggdes en jordkällare och vid slutet av 1860 rev Bengt ned den gamla ryggåsstugan och byggde upp det nuvarande så kallade "nyckelhålshuset". Bengt avled 1873 och Christina avled 1862, varvid sonen Andreas Bengtsson, som var född 1832, övertog torpet och gifte sig den 14 april 1871 med torpardottern från Fristad, Johanna Charlotta Persdotter. Andreas arbetade som skomakare vid sidan av sitt brukande av marken. De fick sönerna Carl Edvard f 1871 och Johan Julius f 1877. Föräldrarna avled 1914 respektive 1929. Johan Bengtsson övertog torpet. Han arbetade som sågare på sågverket i Vänga. I sina ungdomsdagar hade han en fästmö från Töllsjö, Alma Axelina Magnusdotter. De fick en dotter Hanna Charlotta Juliana, som var bosatt på Larsagården. Hanna gifte sig med Karl Evert Kraft i Brämhult. På sin ålderdom lämnade Johan Bengtsson husbeståndet den 20 mars 1956 till den blivande hembygdsföreningen. Johan Bengtsson flyttade till ålderdomshemmet i Fristad, där han avled 1962.

Edor Josefsson

Johan Julius Bengtsson på Örsbacken och fästmön Alma Magnusdotter från Töllsjö.

Hanna Charlotta Juliana.

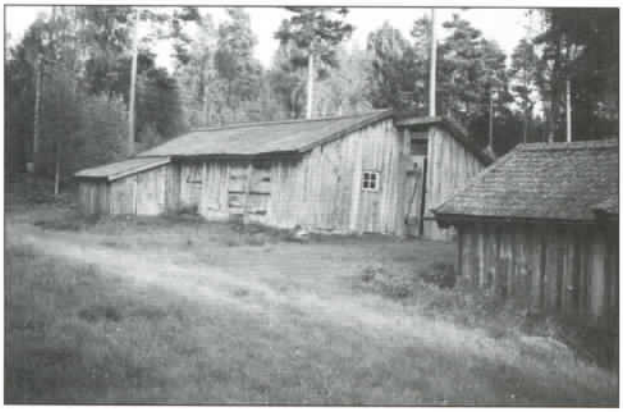

Foto: Edor Josefsson.

Foto: Edor Josefsson.

GALLERI GLASVERANDAN 10 ÅR!

Det nya biblioteket i Fristad invigdes i februari 1991 under Marie-Louise Stenssons ledning. Det som nu är Galleri Glasverandan var från början tidningsrum med direktingång från korridoren och en glasvägg in mot biblioteket. Konstutställningarna ägde då rum i själva bibliotekslokalen.

Konstutställningar på biblioteket i Fristad var inget nytt. Här hade man en lång tradition av utställningar på konstområdet där dåvarande filialföreståndaren Herbert Stensson samarbetade med konstföreningen. Många av utställarna hörde till Sjuhäradsbygdens konstelit.

Men åter till 90-talet och det nya biblioteket. Här kände man alltmer ett behov av bättre utställningsmöjligheter. Malin Ståhl, en av bibliotekarierna, kläckte idén att omvandla tidningsrummet till utställningslokal. Hur det praktiskt skulle kunna gå till såg Skogslids fastighetstekniker Leif Fjellseth lösningen på. Den innebar att man ändrade entrén genom att glasväggen in mot biblioteket flyttades till den sida som vette mot korridoren. Den byggdes på med ett likadant parti upp till taket och gav därmed full insyn. Samtidigt hade man fått en bred öppning in mot biblioteket.

Invigningen ägde rum den 30 november 1996 med sex välkända sjuhäradskonstnärer: Lena Santesson-Carlsson, Gun-Britt Holmgren-Ivstedt, Gunnar Bergh, Arne Fallberg, Nils Essen och Per-Åke Magnusson. Så fortsatte det genom åren med utställningar av professionella konstnärer varvade med lokala förmågor som svarade för sommarutställningarna.

Jag tillträdde tjänsten som verksamhetschef för kulturen i februari 2000. Hösten 2000 fastställde kommundelsnämnden följande riktlinjer för Galleri Glasverandan:

- Galleri Glasverandan är kommundelens utställningslokal på kulturområdet
- Galleri Glasverandan visar konst och konsthantverk av professionella konstnärer med tonvikt på konstnärer från Borås och Sjuhärad
- Galleri Glasverandan visar också lokalt förankrat skapande av god kvalitet

I april 2001 ändrade vi vernissagedagen från lördag förmiddag till fredag eftermiddag. Den tiden har visat sig fungera bra. Vernissagerna i Galleri Glasverandan är opretentiösa tillställningar med många besökare och utställaren närvarande. Många frågor ställs, samtal och diskussioner kring konsten förs och besökare och utställare får nära kontakt.

Utställningsverksamheten har hela tiden fortsatt med en utställning per månad året igenom. Planeringen sker långt i förväg, oftast för ett halvår i taget. En rutin som klart underlättar är fasta utställningsperioder. En period pågår i princip från första fredagen i varje månad och ca tre veckor framåt.

Många hör av sig och vill ställa ut, andra tar vi kontakt med. En ambition är att så gott det går variera typen av utställningar – måleri, grafik, skulptur, textil etc. Sedan 2001, till stor del tack vare engagemanget hos de båda lärarna Anita Axelsson och Birgitta Jönsson , svarar Fristad folkhögskolas vävutbildning för julutställningen som varar från början av december till skolstarten i januari. På det viset blir januari månad för kort för en vanlig utställning vilket i sin tur är mycket praktiskt för kommundelens konstklubb som under andra halvan av månaden visar sina inköp inför föreningens årsmöte.

Utställningsplaneringen är halva jobbet, den andra och mycket viktiga halvan är marknadsföringen inom och utom kommundelen. Den sker via hemsidan, genom utskick av affischblad, inbjudningar per post och e-post, pressinformation mm. Bakom affischbladen står en av bibliotekets medarbetare, Inger Arhusiander, som utifrån den bild utställaren ställer till förfogande rutinerat och med datorns hjälp skapar bladen till varje utställning.

Säljs det mycket undrar någon? Nej, i regel inte, men konstnärerna tycker ändå att det har ett stort värde att kunna ställa ut i anslutning till ett bibliotek med den tillgänglighet som råder. En utställningslokal typ Galleri Glasverandan har en viktig pedagogisk funktion. Den är lagom stor och känns inte främmande att gå in i. Kanske är det just utställningar i sådana mindre format som för många

blir inkörsporten till ett vidgat konstintresse.

Varje utställning är "särskild" och i denna mängd är det är det inte lätt att peka ut någon. Det är naturligtvis enormt roligt att de rikskända konstnärer vi har i kommundelen (Hild, Ingvarsson, Capaldi, bröderna Lindberg och Hårdstedt inte att förglömma)) har ställt ut på den lilla hemmaplanen. Samtidigt är det oerhört stimulerande att visa unga, duktiga, säkert blivande konstnärer. Jacob Lindberg är ett exempel. Eller varför inte Öresjö i konsten, en samlingsutställning på initiativ av Christian Cavallin, där vi visade äldre och yngre konstnärers bilder av vår vackra Öresjö. Så har vi alla de övriga etablerade sjuhärads-konstnärerna och andra utställare som seriöst och gediget arbetar med konsthantverk, måleri och textil, många duktiga amatörer. Ja, ni ser – det är inte lätt.

När Torsten Renqvists skulptur Dansande flicka invigdes på Fristad Torg den 30 november 2003 visade vi under två korta veckor skulpturer, grafik och måleri av Renqvist för att göra honom mera känd för fristadborna. Detta var möjligt tack vare god hjälp från Borås konstmuseum. I samma veva kom en omtalad bok ut om konstnären vilket föranledde GöteborgsPostens konstrecensent Crispin Ahlström att knyta ihop recensionen av boken med ett besök på Fristad torg och i Galleri Glasverandan. Allt detta hamnade på första sidan i GP:s kulturbilaga lördagen den 7 december 2003. Sådant känns naturligtvis mycket inspirerande!

Att jobba med utställningsverksamheten är oerhört stimulerande. Det innebär många och positiva kontakter med utställarna där ingen är den andra lik. För konstnären innebär en utställning, om än relativt liten, ganska mycket jobb. Därför är det viktigt att den som kommer hit känner att vårt arbete med utställningarna sker seriöst och med kvalitet.

Gerd Jansson

FRISTADS BIBLIOTEK

Välkommen till våra inbjudande lokaler! Du kan läsa tidningar och tidskrifter, botanisera i bokhyllorna, titta på utställningar både i biblioteket och Galleri Glasverandan, boka tid för internetsökningar mm. Du kan släktforska och biblioteket har nu hela Fristad kommundel på mikrofiche. Du kan låna böcker, musik och alla tidskrifter utom senaste numret. Vi förmedlar lån från andra bibliotek.

GALLERI GLASVERANDAN 2006

Vernissage första utställningsdagen som är en fredag kl 15

3/3-27/3	Gunnar Bergh - bildberättelser
7/4-2/5	Karin Hedberg, Berit Jangsten, Ulrika Liljegren - textil
5/5-29/5	Lisa Chemnitz - måleri
2/6-26/6	Kjell Törnqvist - skulptur
7/7-28/8	Pernilla Stappe - måleri
1/9-25/9	Inger och Annika Wihl - textil, måleri
6/10-30/10	Lillemor Hansson - måleri
10/11-4/12	Kuno Lindstedt - måleri
8/12-9/1	Vävutbildningen, Fristads folkhögskola - textil

FRISTADS BIBLIOTEK
Gamla Kyrkvägen 6, Tel. 033-35 88 09
Öppet: mån-tor: 11-19, fre: 11-18, lör: 11-14
(juni-juli stängt lördag)

AFFÄR & SYATELJÉ!

På Textilhörnan finner du:
Alltid det senaste inom hemtextil, stor sortering av tillbehör.
Tråd, dragkedjor, spetsar, band m.m.
Även en del presentart., blommor m.m.

TextilHörnan
-atelje & affär
033/26 65 90

Öppettider:
Mån - Tis 12^{00}-18^{00}
Ons - Fre 10^{00}-18^{00}
Lör 10^{00}-13^{00}

TORGET FRISTAD

"Torget" Fristad
033-26 65 90
VÄLKOMNA!

RING. BESTÄLL & HÄMTA
PIZZA. BUTIKEN
SERVERING
EN FRÄSCH SALLAD INGÅR

TEL. 033-26 15 51
Stora Vägen 23 B, 513 00 Fristad

Öppet
11.30-22.00
Lunchpizza 12.00-14.00 mån.-fre.

Även Familjepizzor - Hamburgare - Kebab
Sallader - Vin- och ölrättigheter

MARITAS
HUDVÅRD

Det mesta för inre & yttre skönhet

- Ansiktsbehandling
- Ansiktslyft
- Vaxning
- Massage (klassisk, vakum)
- Nagelförlängning
- Spa manikyr-pedikyr
- Lymfdränage
- Öronljusbehandling
- Taktil massage
- Kosmetisk tatuering

VÄLKOMNA TILL OSS, MARITA med personal

Torget Fristad
033-21 00 99

Fristads Husbyggen AB

NYBYGGNADER - REPARATIONER
Telefon: 033-26 16 07, 0706-67 77 15

Fristad Värme & Sanitet AB
FRISTAD · Telefon 26 16 97
Vatten-, Värme-, Sanitära INSTALLATIONER

idé tryck
Tryck och brodyr på textil
Tel. 26 97 00

FÖRENINGSSPARBANKEN
Sjuhärad

www.sjuharad.foreningssparbanken.se

ETIKETT PRODUKTION AB
Tel. 033-20 59 50

OLJAN UTBYTT MOT TRÄPELLETS FÖR UPPVÄRMNING AV FRISTADS KYRKA

Den trafikant som i höstas passerade förbi Fristad prästgård och kyrkan och inte visste vad som arbetades med undrade säkert vad som gjordes. Men det var så att man bytte värmesystem och övergick från oljeeldning till en pelletseldad närvärmeanläggning i prästgårdarna, kyrkan, församlingshemmet och Mariakapellet. Detta skedde efter något års utredande. Det var så att oljeeldningskontot blev dyrare och dyrare och man måste göra något åt det hela. Förut gjorde man åt 38 kubikmeter olja om året till en kostnad av ca 380 000 kronor. En konsult tittade på det hela. Han kom fram till att det blir billigare att gå över till pelletseldning och en gemensam värmecentral. Detta är ju lokaler som måste vara ständigt uppeldade och varma under den kallare årstiden. Med pelletseldning beräknas det att kostnaden blir en tredjedel av den kostnad som oljeeldning utgör. Man stannade för en närvärmeanläggning som var tillverkad i Varberg av Firma VOTAB, Varbergs Oljeteknik AB. Man stannade för en värmepanna PASSAB COMPAKT C11. Pannan kan eldas med pellets, flis, samtliga sädesslag och samtliga bränslen som kan transporteras igenom en skruv.

Firma VOTAB, Varbergs Oljetekniks AB, har kommit ganska långt med att elda med pelletsbaserade bränslen. Anläggningen är en ganska sinnrik historia, som har arbetats fram efter många prövningar. Hela anläggningen är placerad i den gamla prästgårdsladugården, då denna inte längre används för sitt ursprungliga ändamål och jordbruket numera är utarrenderat till andra brukare. Därmed kom denna att få en ny användning och kommer att rustas upp så småningom.
För den oinvigde är detta ett mysterium med manometrar, rör, förbindelsekanaler och styrsystem. För att ringa ut larm vid strömavbrott finns en batteribackup. Så har vi själva värmepannan som styrs med pump. Där är behållare för pellets samt cellmatare, signallampor för indikering av full pelletssilo, mätare för förbrukning och en oljepanna som reserv med start och stopp, larm, pumpar, asklådor, allt i ett sinnrikt system.

VOTAB AB är ett ganska ungt företag som började 1970 att arbeta i värmebranschen. Då var det oljekris. Det gällde få fram annan råvara till värme än olja och ganska snart kom man att återgå till fasta bränslen. Man började i blygsam skala och nu har man omkring 15 medarbetare och har fullt upp att göra. Med de ständigt ökade oljepriserna måste vi helt enkelt skapa andra uppvärmningssystem. Snart måste vi alla se över våra värmeanläggningar. Åtminstone vi som bor i den kallare delen av världen får nog se oss om efter vad vi ska värma oss med. Vi har i vissa fall kommit ganska långt med berg- och jordvärme. I många städer har man infört fjärrvärme. Det har väl alltid varit så att nöden varit uppfinningarnas moder. När det gäller pelletsuppvärmning är nog Fristads pastorat en föregångare. Härikring är det inte många som bytt ut oljan mot pellets ännu. I Fristad har vi nu en av bygdens större kyrkliga anläggningar. Det är skönt det är klart och inkörningsperioden är avklarad, säger kyrkokamrer Mikael Benjaminsson, som haft det ekonomiska ansvaret. Även om vi haft småproblem vid inkörningen fungerar det hela mycket bra, och våra vaktmästare börjar kunna problemen. Det är ju så med alla nya installationer att det blir en inkörningsperiod. Antagligen kommer besökare från andra pastorat och församlingar att göra studiebesök för att få en uppfattning om vad det rör sig om. Och på grund av den dyra oljan måste folk se sig om att få billigare uppvärmning. Det är andra tider nu kostnadsmässigt. För 30-40 år sedan kostade oljan 120-130 kronor kubikmetern. Det var billigt, lättskött, enkelt och vann stor framgång. Så är det inte idag. Man måste se om sitt hus.

För några år sedan var det aktuellt när folkhögskolan, byggnaderna i centrum och kommunen gick över till fastbränsleuppvärmning att även kyrkan skulle gjort det, men så blev inte fallet då. Men oljekostnaderna har fortsatt att öka, och nu är vi där.

Kostnaden för hela värmeprojektet blir omkring två miljoner, men man beräknar att det skall betala sig på några år. Utöver personal från VOTAB AB var det lokala entreprenö-

rer som skötte sidoentreprenaderna, Fristad Bygg , Fristads Rör och Sparsörs Elektriska. Grävningsarbetet som blev ganska omfattande sköttes av NCC lokalt.

Fristads kyrka var den tredje kyrkan i pastoratet som bytte uppvärmningssystem, då Borgstena och Vänga så sent som i fjol bytte till jordvärme. Tärby och Tämta har kvar eluppvärmning. Vad som i framtiden kan bli problem med pelletsuppvärmning är väl tillgången till pellets. Våra skogar räcker inte, säger sakkunskapen. Här i Fristad är det statliga SÅBI som levererar den via Fristads Byggvaror.

Stig Flyckt

Ola
SKOMAKARE
Telefon 033-26 05 99
070-57 40 142
Öppet: Tisd-onsd-torsd 15-18
Fred 14-16
OMBUD FÖR SERENA KEMTVÄTT

CDé Redovisning
Carina Dahlén
Tel: 033-26 69 28
Allt inom bokföring och dataredovisning

CELEBER BYGG AB
070-583 42 83

STYRELSEN FÖR FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 2006

e-post: **annbritt.boman@telia.com**
marita_bornefalk@hotmail.com

Ordf	Ann-Britt Boman	261921
V ordf	Stig Flyckt	265547
Kassör	Göran Bördin	269284
Sekr	Rolf Hjertkvist	0705 366777
V sekr	Marita Bornefalk	269428
	Leif Eurenius	260834
	Gunnel Sandelin	260809
	Bertil Thulin	269252
	Brita Utterberg	261235
	Gun Birgersson	260553
	Britt-Marie Johansson	261862

Kvarnkommitté

Sammank	Lars Utterberg	261235
	Lars Karlsson	260610
	Alf-Rune Sandberg	261562
	Peter Lindström	261000
	Tomas Brissman	269288
	Nils Karlsson	261582
	Kent Andersson	269372
	Hans Andersson	261306
Tillsyn.man	Bertil Hjortvall	120211
Sty.repr.	Rolf Hjertkvist	0705 366777

Stugkommitté

Sammank	Joel Johansson	260062
	Gulla-Britt Magnuson	269583
	Roland Birgersson	260553
	Bertil Svensson	261330
	Åsa Rydfalk	261456
	Rune Tennius	260748
	Sören Karlsson	266850
Sty.repr.	Marita Bornefalk	269428

Studiekommitté

Sammank	Vera Karlsson	260610
	Birgit Thulin	269252
	Bertil Thulin	269252
	Gunnel Sandelin	260809
	Dag Lorén	269266

Redaktionskommitté

Sammank	Bertil Thulin	269252
	Ann-Britt Boman	261921
	Inger Ericson	261326
	Wiviann Bergsten	260885
	Birgit Gustafsson	261470

Lellemartenkommitté

Sammank	Gun Birgersson	260553

Kaffekommitté

	Gulla-Britt Magnuson	269583
	Birgit Thulin	269252
	Lena Lewén	261492
	Lena Wennberg	261937
	Inga Eliasson	261242
	Britt-Marie Törngren	269284
	Ingrid Arvidsson	261671
	Margareta Andersson	261306
	Brita Eriksson	260712

FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING
PROGRAM FÖR ÅR 2006

Onsdag 11 januari
Lellemartenträff i Skogslids samlingssal kl 19.00.

Tisdag 21 februari
Årsmöte i Folkhögskolans högtidssal kl 19.00.

Söndag 26 mars
Kåseri om "Så var det förr" av Bengt Fransson, Åsarp. Musikunderhållning av Fristads orkesterförening. Kaffeservering, Folkhögskolans högtidssal kl 15.00.

Söndag 30 april
Valborgsmässofirande. Skogslid kl 17.30.

Lördag 13 maj
Kurs i malning tillsammans med Vänga hembygdsförening, Mölarps kvarn. Samling vid kvarnen kl 10.00.

Söndag 21 maj
Mölarpsdagen med bl a Borås Spelmanslag

Söndag 4 juni
Kaffeservering i Mölarps kvarn kl 14.00-17.00.

Tisdag 6 juni
Gökotta vid Mölarps kvarn kl 8.00.
Ta med kaffekorg!

Onsdag 14 juni
Kvällsutflykt till Bollebygd. Avfärd från järnvägsstationen kl 18.00. Anmälan till Gunnel Sandelin tel 260809 senast 7 juni.

Söndag 18 juni
Kaffeservering i stugorna kl 14.00-17.00.

Söndag 2 juli
Kaffeservering i Mölarps kvarn kl 14.00-17.00.

Söndag 9 juli
Kaffeservering i stugorna kl 14.00-17.00.

Söndag 16 juli
Visning av folkhögskolans museum kl 14.00-17.00.

Söndag 23 juli
Kaffeservering i stugorna kl 14.00-17.00.

Söndag 30 juli
Visning av folkhögskolans museum. kl 14.00-17.00.

Söndag 6 augusti
Kaffeservering i Mölarps kvarn kl 14.00-17.00.

Söndag 13 augusti
Friluftsgudstjänst på Mölarps ö kl 15.00.

Lördag 19 augusti
Resa till Öckerö och öarna runtomkring. Avresa från järnvägsstationen kl 8.00. Ta med kaffekorg! Anmälan senast 13 augusti till Ann-Britt Boman tel 261921. **Återbud** senast 13 augusti, i annat fall debiteras halva avgiften.

Söndag 20 augusti
Kaffeservering i stugorna kl 14.00-17.00. Visning av folkhögskolans museum Kl 14.00-17.00.

Söndag 3 september
Kaffeservering i Mölarps kvarn kl 14.00-17.00.

Söndag 10 september
Vandring på kulturstigen med Dag Lorén. Samling vid minnesstenen på folkhögskolan kl 10.00.

Söndag 1 oktober
Sjuhäradsbilder och filmvisning med fotograf Bernt Ragnarsson. Folkhögskolans högtidssal kl 15.00.

Söndag 29 oktober
Musikunderhållning med Kvartetten Stig. Skogslids samlingssal kl 15.00.

Lördag 2 december
Lellemarten kl 10.00 vid hembygdsstugorna.

2007

Onsdag 10 januari
Lellemartenträff i Skogslids samlingssal kl 19.00.
Anmälan till Gun Birgersson tel 260553 senast den 8 januari.

Tisdag 20 februari
Årsmöte i folkhögskolans högtidssal kl 19.00.

Välj EMMALJUNGA kvalitétsprodukter

Planteringsjord, Kogödselkompost,
Toppdress, Barkmull el. Täckbark

4 säckar för endast 99:-

Lövås Blommor Invid Fristads Kyrka, Tel. 033-26 16 26

Tillsammans gör vi Fristad starkare

Gynna ditt lokala bankkontor

Handelsbanken
Fristad

SVEBA DAHLEN

Ett företag i framtiden